

Lokadīpanī Pāḷi

A raw text from
Burmese Palm-leaf Manuscript

Transcribed by
Gansanta Bhikkhu
2022, August
Yangon, Myanmar

Supported by
Dr. Ujjwal Kumar
Associate Professor
Department of Buddhist Studies
University of Calcutta, Kolkata, India

Copyright Free

You can copy, modify, distribute and perform any kind of work, even for commercial purposes, all without asking permission. No strings attached.

But for any kind of help, please reach me at
[**schakma94@gmail.com**](mailto:schakma94@gmail.com)

.Namo tassa bhagavato arahato sammā sambuddhassa.

Narāmarudhajaṃ buddhaṃ,
dhammaṃ mohavidhaṃsanaṃ,
saṅghuttamañca natvāna,
ācariyampi sīrasā,

pāliyaṭhakathā tīkā,
dhippāruyupaparikkhāyaṃ,
sūriyādigatinañca,
adhimāsavinicchayaṃ,

asamohaṃ karissāmi,
nabhe cakkaparibbhamāṃ,
katvāna manasikāraṃ,
sādhavo me suṇantidha.

1. Ratanavinicchayo

Ratanavinicchayo tāva majjhimapūrisavasena daṭṭhabbo. so hi mahādhāmamajjhimadhāmahinadhāmapūrisavasena tividho hoti. Evaṃbhūto dhāmamajjhimapūrisoti āyubede vuttoti. Chalaṅgulādhikapañcaratanapamāṇo daṇḍo ayanayaṭṭhi nāma. Ajja majjhimadesesu magadhesu dhāmamajjhimapūrisassa ekaratana pakatipūrisassa diyadhāratanaṃ hoti. Dhāmamajjhimapūrisassa sattaratanāni pakatipūrisassa vidatti adhikāni dasaratanāni honti. vidatti adhikadasaratanapamāṇo daṇḍo sinneruyaṭṭhi nāmāti samohavinodanīyaṃ vuttaṃ. Tāya pana sinneruyojanaṃ kataṃ himavantapabbatādīsu ca pāṭalisippalijambūādīsu ceva samuddasattasarādīsu ca chaddantadahe nigrodhādīsu ca yojanaṃ veditabbaṃ. Ajja

pakathipūrisassa ekavīsaranapamāṇo daṇḍo cakkavālayatṭhi
nāma. Evaṃ cakkavālayatṭhi sineruyaṭhi ayanayatṭhi katā.
Ettha adhiḱāni pana ratanavidattiaṅgulāni katthaci
abbohārikāni.

Tenāha -
pañcaratanayatṭhiyā,
kataṃ ayanayojanam,
dasaratanayatṭhiyā,
kataṃ sineruyojanam,
visaratanayatṭhiyā,
katañca cakkavālakanti.

majjhimapūrisassa sattaratanāni sīsavasena porāṇāhu -
sattahattho mato daṇḍo,
daṇḍo vīsati usabham,
asīti usabhā gāvī,
gāvī cattāri yojananti.

Etāni tiṇiyojanāni suttantapāḷiyatṭhakathāsu āgatāni honti.
Iti ratanavinicchayo paṭhamo.

2. Lokadhātuvinicchayo

Lokadhātuvinicchaye cakkavāḷanti ekalokadhātu. Sā hi
nemimaṇḍalasadisena cakkavāḷapabbatena samantato
parikkhittatā cakkavāḷanti vuccati. Ekalokadhātu nāma
dvesahassaparittadīparivāro cattāro mahādīpā
cakkavāḷapabbatapariyanto ayameso cakkavāḷo ṭhito.

Tattha āyāmato vitthārato ca -
 dvādasasatasahassāni,
 catuṁsasadānāni,
 paññāsayojanāniti,
 cakkavāḷassāyāmato.

Parimaṇḍalato-
 sabbam satasahassāni
 chatuṁsaparimaṇḍalam,
 dasaṅceva sahasāni ca,
 aḍḍhuḍḍhāni satānāni.

Tattha aḍḍhuḍḍhāniti upaḍḍhacatuṁsāni, tiṅṅsatāni
 paññāsaṅcāti attho. Idam ekacakkavāḷassa pamāṇam.
 Evarūpāni hi koṭisatasahassacakkavāḷāni tejasamvattādīhi
 samakālam vinassanti ca saṅghahanti ca. Ettakam bhagavato
 āṅākhettam. Samakālam lokavināsakāle yattake thāne
 vināsupatti hoti tathake thāne udako pathavī patitṭhitā.
 Tasmim udakamattake manūssānam nāvā viya ca thālakādi
 viya ca pattāni viya ca koṭisatasahassacakkavāḷāni thitāni. Te
 ca aññamaññam na sambandhāni. Yadi sambandhāni na
 caleyyum katham panete cakkavāḷā udakamattake tiṅṅhantiti.
 Na panāyam paṁsupathavī udakamattake thitā. Yadi tiṅṅheyya
 vilīyitvā udake paveseyya. Paṁsupathavīyā pana heṭṭhā
 silāpathavī ca cakkavāḷa pappato ca ekābaddhā. Sace tesam
 antaram vā chiddham vā bhaveyya bahiudakam anto pavīsetvā
 cakkavāḷam osīdāpeyya. Yasmā
 bahiudakapavīyāudakapavisanokāso natthi tasmā udakapitṭhe
 nāvā viya tiṅṅhati. Kaṁsathālassa talam viya silāpathavī. Tassa
 mukhavattī viya cakkavāḷapabbatam. Tasmim kaṁsathālake
 thapitabhājanam viya paṁsupathavī. Bhājanepakkhitta

bahubyañjanasaṃ viya cattāro sāgarā. Tattha sīlāpathavī
vīsatisahassādhikayojanasatasahassa bahalaṃ. Tathā
paṃsupathavīyā bahalañcā ti dve ekato katvā.

duvesatasahassāni.
Cattāri nahutāni ca.
Etthakaṃ balahatthena.
Saṅkhātāyaṃ vasundarāti vuttaṃ.

tattha nahutāniti dasasahassāni. Saṅkhātāti katitā.

tasseva sandhāraṃ.
Cattāri satasahassāni.
Aṭṭhevanahutānīca.
Ettakaṃ bahalatthena.
Jalaṃ vāte patiṭṭhitaṃ.

tassāpi sandhāraṃ vāto.
Navasatasahassāni.
Mālutonabhamuggato.
Saṭṭhi ceva sahasāni.
Esā lokassa saṅṭhiti.

takoheṭṭhā.
Ajaṭākāso.

tesu paṃsupathavīyaṃ sakalacakkavālaṃ paricchinditvā
samantato cakkavālapappato ṭhito. Tassa orato loṇasāgaro.
Tasmaṃ cattāro mahādīpā dosahassaparittadīpā tato
sattakulapabbatā. Tesāṃ antarantarā sattaśīdantarāsāgarā.
Sabbesaṃ majjhe sinerupappato pakatimanūssānaṃ nāvā
majjhe ussāpitakupathambho viya ṭhito. So sindherupabbato

vaṭṭo. Nacaturasso. Sace caturasso bhaveyya catūsu koṇesu pidhapādāni viya cattāro kuṭā ādhārā bhaveyyuṃ. Vaṭṭattā uddhane dhavitabhājanam viya tikuṭe ṭhitam. Tikutā sīlāpathavīyā sampandhā. Tikuṭe sinerupappato catuyojanasahassapamāṇo pavisetvā ṭhito. Tasmā saṇḍāsena gahito viya acalo tiṭṭhati. Tasmāyevalokapaññattipakarane sinerupappato viya udake asītiyojanasahassam ṭhitoti kathito. Sinerupabbatassa heṭṭhākuṭānam majjhepi paṃsupathavī atthiyeva. Paṃsupathavīyam ratanavālikā piṭṭhe dasayojanasahassam asūrapūram ahosi. Tikutato bahi paṃsupathavī mattate ratanavālikāhi puñṇā. Tasmim nāgā vasanti. Asūrānañca nāgānañca gamanāgamanakāle tesam iddhānubhāvena udakepi maggam paññāyati. Tattha udakam caturāsītisahassagambhīrā.

tenāha.
 caturāsītisahassāni.
 Ajjhogaḷho mahaṇṇave.
 Ajjhugato tāvadeva.
 Sinerupabbatuttamoti.

tattha ajjhogaḷhoti ogāhitvā anūpavīsivā ṭhito. Pappatuttamo sineru cakkavāḷayatṭhikataṃ yojanena caturāsītisahassāni mahaṇṇave anūpavesivā ṭhito. Tāvadeva tattakameva caturāsītisahassāni udakassupari uggatoti sampandho. Na kevalañcetta ubbedhova athakho āyāmavittārāpissa tatthakāyeva. Vuttam hetam sineru bhikkhave pappatarājā caturāsītisahassani āyāmena. Caturāsītisahassāni vittārenāti. Tassa ca.

pājinapassam rajataṃ.
 Dakkhiṇam indanīlakam.

Pacchimapassaṃ phalikaṃ.
Uttaraṃ kaṇakamayanti.

sinerussa yugandharapabpatassa uparibhāgena pācinadisādīhi
nikkhantarajatādī raṃsmiyo samuddapiṭṭhena gaṃtvā
cakkavāḷapappataṃ āhacca tiṭṭhanti. Tāsaṃ pana raṃsminam
abbhantaresu mahāsamuddhā honti. Yasmācetta
ekacakkavāḷaṃ āyāmato ca vittārato ca yojanānaṃ
dvādasasatasahassāni. Tiṇisahassāni cattārisatāni
paññāsajoyanāniti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Tasmā
vuttapamāṇato imassa cakkavāḷassa sinerupatiṭṭhitokāse
caturāsīti yojanasahassani. Parato yāva cakkavāḷapappatā
uttaradisābhāgappamāṇaṅca pahāya imissā dakkhiṇadisāya.

sinerucakkavāḷānaṃ.
Antaraṃ parimāṇato.
Pañcasatasahassāni.
Sahassanūnasatṭhica.
Satānisattaññeyyāni.
Pañcavisuttarāni cāti.
Ṭikāyaṃ niṭṭhameva vuttattā.

sinerusattabhaṇḍapabpatāni cakkavāḷayaṭṭhiyā gahetabbāni.
Tatoyeva sineruṃ tāva parikkhipitvā ṭhito yugandharo
cakkavāḷayaṭṭhiyojanena dvācattālisasahassāni samudde
ajjhogaḷho. Tatthakameva upari uggato tatthakameva puthulo.
Yugandharādayo pana. Chattamaṇḍalikā viya āvaṭṭako hutvā.
Sineruṃ pākāraṃ viya parikkhipitāni. Isindaro
cakkavāḷayaṭṭhiyā ekavisayojanasahassāni samudde ajjhogaḷho.
Tatthakaṃmeva upari uggato tatthakameva puthulo. Iminā
nayena sesesupi upaḍḍhapaḍḍhapamāṇato veditabbā. Hetṭhā
sinerupamāṇato. Upaḍḍhapaḍḍhapamāṇopi yugandharapabbato

pathaviyaṃ supatiṭṭhito evaṃ isindarādayopiti datṭhabbaṃ.
 Sabbabāhirato assakaṇṇato paṭṭhāyakamena uṇṇato. Dīpānaṃ
 patiṭṭhitaṭṭhāne katthaci byāmasatamattopi ahosi. Tato paṭṭhāya
 pana gambhiro ahosi. Tathā hi mahāsamuddo yāva
 cakkavāḷapādamūlā anūpuppaninnoti. Vuttaṃ hetam
 mahāsamuddo bhikkhave anūpuppaninno anūpuppapoṇo
 anūpuppapabhāroti. Ettha pathavīyā anūpuppaninnādikaṃ
 sandhāya vuttaṃ. Na pana udakassa ninnādikaṃ. Evaṃ
 sinnerussa heṭhā parivuttapamāṇato yugandharādayo
 upadḍhupadḍhena pathavīyaṃ supatiṭṭhitattā. Aṭṭhakathāyaṃ
 vuttaṃ.

tato upadḍhupadḍhena.
 Pamāṇena tathākkamaṃ.
 Ajjhogaḷhuggatā dibbā.
 Nānāratanavicittā.

yugandharo isindaro.
 Karaviko sudassano.
 Nemindaro viṇatako.
 Assakaṇṇo gīribrahā.

ete sattamahāselā.
 Sinnerussa samantato.
 Mahārājānamāvāsā.
 Devayakkhā nisevitāti.

sineruyugandharādinaṃ antare sītantara samuddā nāma honti.
 Tattha kira udakaṃ sukhumaṃ morapattamattampi pakkhittaṃ
 patiṭṭhātuṃ na sakkoti sītateva. Tasmā te sītasamuddā nāmāti
 vuccanti.

tenāha -

sineruyugandharādīnaṃ.

Sītadakaṃ ca antare.

Morapattampī saṅṭhātum.

Na sakkoteva sīdatīti.

sineruyugandharānamantare sītasamuddo puthulato pana ayanayaṭṭhiyā caturāsīsahassayojano hoti. Sineruyaṭṭhiyā dvecattālīsahassayojano. Cakkavālayaṭṭhiyā ekavīsīsahassayojano hoti. Yugandharaisindarānamantare sītasamuddho puthulato ayanayaṭṭhiyā dvecattālīsahassayojano. Sineruyaṭṭhiyā ekavīsīsahassayojano. Cakkavālayaṭṭhiyā pañcasatādihiko dasahassayojano hoti iminā nayena sesasītasamuddesupi upaḍḍhupaḍḍhavisālapamāṇatā veditabbā. Pārājikaṇḍaṭṭikāyampāna sāmāññasena sineruyugandharānamantare sītasamuddo nāmāti vuttaṃ. Vadantapuggalopi te pana vitthārato yathākkamaṃ sinneruādīnaṃ accugamanasamaparimāṇāti idaṃ vacanaṃ pana imaṃ nāma yaṭṭhīti aniyametvā abhilāpavasena gaṇasadisamattaṃ ayanayaṭṭhisāṅkhyameva sandhāya vuttaṃ. Yadi pana udakassa upari ugghatasamānapamāṇaṃ gayhamāno bhavēyya catudīpādayopi isindharamūle tiṭṭheyya. Tasmā acjūggamanasamappamāṇāti vacanaṃ sāmāññaṃ na mukhyavacananti daṭṭhabbaṃ. Kasmā vinayaṭṭikāyameva sūriyo na ca sinerussa aggālindaṃ allināti vuttattā ca. Aggālindo assakaṇṇo vuccati. Assakaṇṇaṃ na ca upasaṅkamiti ṭīkāpadassavaṇṇanāyampi vuttattā ca sāmāññanti daṭṭhabbaṃ. Assakaṇṇassa upari ākāse kadāci candimasūriyā neva carantītipi.

sinerussa paribbhaṇḍānaṃ sattapabbatānaṃ saṅkhyāpiṇḍaṃ
 cakkavālayojanena teasitisahassāni tisahassāni tiṇṣatāni.
 Tecattālīsajoyanāni tigāvuttāni honti. Sattasītasamuddānaṃ
 saṅkhyāpiṇḍaṃ pana cakkavālayojanena ekacattālīsasahassāni
 ca chasatāni ekasattatiyojanāni ca tigāvuttañca
 cattālisusabhañca hoti. Tathāhi sineruto yāva
 assakaṇṇabahipassaṃ cakkavālayojanena dvādasanahutāni ca
 pannarasādhikapañcasahassāni ca dvegāvuttāni
 cattālisusabhāni honti. Assakaṇṇamhā yāva jampūdīpamajjhaṃ
 cakkavālayojanena ekanahutāni ca
 cattārisahassāni ca pannarasādhikanavasatāni ca dvegāvuttāni
 cattālisusabhāni honti. Ayaṃ jambūdīpamajjhe antovidhiyā
 heṭṭhimatṭhānanti datṭhabbaṃ. Assakaṇṇamhā
 cambūdīpānamantaraṃ cakkavālayaṭṭhiyā navasahassañca
 navasataṃ pannarasajoyanaṃ dvegāvuttañca cattālisusabhañca
 hoti. Assakaṇṇamhā yāva cakkavālapappatā loṇasāgaro
 tecattālīsanahutāni cattārisahassāni ca. Navādhikasattasatāni
 ekagāvuttaṃ cattālisusabhaṃ hoti. Eso loṇasāgaro sineruādīni
 sattapappatāni parikkhipitvā ṭhito. Tattha loṇasāgare
 samuggatapathavīyaṃ cattāro mahādīpā dvesahassaparittadīpā
 ca patiṭṭhahimsu. Catunnaṃ mahādīpānaṃ majjhe
 saporibbhaṇḍapabbato sinerupappatarājā supatiṭṭhito.
 Sinerumeva heṭṭhupari samā uggatā. Pañcabhumvipāsādo viya
 ca sulikkhitāṃ pañcakaghaṭṭikavedi viya cāti. Yugandharādayo
 sattamaṇḍalikapākāro viya ca sopāṇaṃ viya parikkhipaṃsu.
 Tathāpi sinerupādamūle sīdasamuddatīre pathamālindaṃ
 pañcayojanasatāni vikkhambhena tattha nāgānaṃ nagaraṃ
 dasajoyanaṃ. Tato uddhaṃ soḷasasahassaatṭhasatayojanaṭṭhāne
 dutiyālindaṃ pañcayojanasatāni vikkhambhena. Tattha
 supannānaṃ nagaraṃ dasajoyameva. Tato uddhaṃ
 vuttajoyanaṭṭhāne tatiyālindaṃ pañcayojanasatāni
 vikkhambhena. Tattha kumbhantānaṃ nagaraṃ

dasayojanameva tato uddham vuttayojanaṭṭhāne catutthālindaṃ
 pañcayojanasatāni vikkhambhena. Tattha saṅgāme
 asamuggayuddhācārānaṃ rakkhasinaṃ
 nagaraṃ dasayojanameva. Tato uddham
 soḷasasahassaattahasataṭṭhāne pañcamālindaṃ
 pañcayojanasatāni vikkhambhena. Tattha cātumahārājikānaṃ
 nagaraṃ dasayojanaṃ. Imāni pañcanagarāni pana
 tāvatimsanagaraṃ viya honti. Sinerussa orima
 vikkhambhantato pārimavikkhambhantaṃ
 caturāsītiyojanasahassāni yeva. Lokapaññattiyampi
 sinerupabbatarājassa cattāri kuṭāni sabbaratanamayāni. Apica
 sā tattha dhātuussannatā kuṭāni heṭṭhimaṃ heṭṭhimaṃ
 anūbuppapambhārāni mahallakamūlāni. Yattha saṃkhittam
 kuṭam pañcayojanasatāni vikkhambhenāti vuttaṃ. Sinneru
 pabbatarājassa mattake sabbaratanasampannaṃ
 sahasadvārapaṭimaṇḍitaṃ sudassanaṃ nāma sakkanagaraṃ
 dasasahasayojananti veditabbaṃ. Tāvatisabhavanaṃ
 asūrābhavanaṃ avicimahāniriyo cāti evamādīsu
 cakkavāḷayojanaṃ
 gahetabbaṃ. Asūrabhavanaṃ pana kammaṃpaccayasamuṭṭhāno.
 Sinnerussa heṭṭhimatalesu antobhūmiyaṃ kuṇḍakippilikānaṃ
 ṭhānaṃ viya yojanadasasahasso eko vitthāro pātubhavaṭṭi
 saṃyuttaṭṭikāyaṃ vuttaṃ. Sīnerupappatarājassa
 paribbhaṇḍānaṃ sattapabbatānaṃ bāhīrato puppadīsābhāge
 puppavideho. Uttaradisābhāge uttarakurudīpo.
 Macchimadisābhāge aparagoyānadīpo. Dakkhiṇadisābhāge
 jambūdīpo hoti. Tattha jampūdīpassa purattima bāhā
 dviyojanasahassāni. Pacchimabāhā dviyojanasahassāni.
 Uttarabāhā dviyojanasahassāni. Dakkhiṇabāhā
 cattāriyojanasahassāni. So hoti parikkhepena
 dasayojanasahassāni. Sakaṭapañcarasaṇḍāno dīpo.
 Pañcaramukhasaṇḍāno tiṇiyojanāni. Uttarabāham sandhāyāha.

Tasmā jambūdīpo chakoṇo hoti. Aparagoyānadīpassa pācinadakkhiṇapacchimabāhāsu dvesahassadvessahassayojanāni. Uttare pana saṃkhipitva ekayojanasahassapadese vaṭṭatāya ādāsarūpasanṭhāno. Parikkhepena sattayojanasahassāni. Puppavidehadīpassa uttarabāhā dveyojanasahassāni. Pācinadakkhiṇapacchimabāhāsu pana maṇḍalatāya vaṭṭo ceva aḍḍhacandasāṇḍāno ca hoti. Tattha pañcayojanasahassāni. Parikkhepena sattayojanasahassāni. Uttarakurudīpassa pūrattimadakkhiṇapacchimaṭṭarābāhāsu dvesahassadvessahassayojanāni. So hoti parikkhepena aṭṭhoyojanasahassāni. Caturassapidhasāṇḍāno. Taṃ taṃ dīpaṃ parivāradīpānaṅca. Tasmim̐ tasmim̐ dīpe vāsinam̐ manūssānaṅca mukham̐ taṃ taṃ dīpasāṇḍānanti veditabbaṃ. Jambūdīpatale pana āyāmaṅvitthārato tisahassayojanapamāṇe himavāpabbato patitṭhito ubbedhena pañcayojanasatikko. Caturāsītikuṭasahassapaṭimaṇḍito. Samantato sandamānapañcasatanadīhi vicitto. Taṃ sabbam̐ udakam̐. Anodattameva pavīsati. Anodattadahato nikkhantaudakena catusahassapamāṇo ajjhottato. Tisahassayojanamattameva manūssāvāsoti veditabbaṃ.

cakkavāḷapabbataṃ sīlāpathavīyaṃ susambandhāca. Chattamaṇḍilikā viya dveasītisahassāni loṇasamudde anupuppena sragāhetvā supatitṭhito. Tatthakameva udakato uggato. Ghanaselehi susanṭhito.

tenāha -
 dveasīti sahasāni.
 Ajjhogāḷho mahaṇṇave.
 Accuggatotāvadeva.
 Cakkavāḷasiluccayoti.

heṭṭhāvuttaṃ taṃsabbampi parikkhipitvā patiṭṭhito ayaṃ
ekālokadhātu nāmāti veditabbaṃ. Ayaṃ saṅkhepo. Vitthāro
pana visuddhimaggādīsu mahāgandhesu ceva
lokapaññattipakaraṇesu ca gahetabbāni.

iti lokadhātuvinicchayo dutiyo.

3. Avijahanavinicchayo

tassaṃ lokadhātuyaṃ tassa cakkavāḷassa abbhantare
candimasūriyā sineruṃ padakkhiṇaṃ katvā uccanto
yugandharapappatassa pamāṇe ākāse. Nicanto pana
cakkavāḷapappatassa vemajjhe pamāṇe ākāse caranti. Pamāṇato
cando āyānavitthārubbhedhato ekūnapaññāsayojoano.
Parikkhepena pana tihi yojanehi una diyaḍḍhasatayojoano.
Sūriyo āyānavitthārubbhedhato paññāsayojoano. Parikkhepato
pana diyaḍḍhasatayojoano. Tesu pana candamaṇḍalaṃ heṭṭhā.
Sūriyamaṇḍalaṃ upari. Antarā nesam yojanaṃ hoti. Candassa
heṭṭhimantato sūriyassa uparimantaṃ yojanasataṃ hoti.
Candimasūriyesu ceva tesam antare ca cakkavāḷayojanaṃ
veditabbaṃ. Bharaguvimānaṃ pana āyānavitthārubbhedhato
ekunavīsatiyojanaṃ. Jīvhavimānaṃ sattarasayojanaṃ.
Kuccavimānaṃ pannarasayojanaṃ. Tathā budhavimānaṃ.
Sanivimānaṃ terasayojanaṃ. Sesāni nakkhattatārakāni
dvādasayojanānevāti veditabbaṃ. Candimasūriyādini
navatṭoceva namaṇḍaloca napaṭoca. Manūssalokesu
suvaṇṇapāsādo viya kuṭākārādīhi paṭimaṇḍitāni. Atha kasmā
maṇḍalasaddena vuttanti. Sūriyo pubpadisato ca na uggacchati.
Pacchimadisaṇca na olambati. Heṭṭhā vuttapamāṇe ākāse yeva
caranto sūriyo uggacchati. Sūriyo olamtīti vutto viya. Uccatare

dūratthāne dittham upanidāya vimānameva maṇḍalasaddhena
 vuttanti datthabbaṃ. Visuddhimaggepi candavimānaṃ anto
 maṇimayaṃ. Bahi rajatena parikkhittaṃ. Anto ca bahi ca
 sītalameva hoti. Sūriyavimānaṃ anto kanakamayaṃ. Bāhiraṃ
 phalikaparikkhittaṃ hoti. Anto ca bahi ca uṇhamevāti vuttaṃ.
 Nemijātakepi manūssā bhuttāsāyamāsā gharaddhāresu nisidivā
 sukhakathaṃ kathento. Ajja dvecandā uggatāti āhaṃsu. Atha
 nesam sallāpantānaññeva ratho pākaṭo ahosi. Mahājano nāyaṃ
 cando rathoti vatvā anūkkamena sindhavasahassee mātali
 saṅgāhake vejyantarathe pākaṭe kassa nū kho imaṃ
 dippayānaṃ ākacchatīti vuttaṃ. Yathā nāma rattibhāge
 manūssā pappatamattake pakkhittassa mahā aggikkhandhassa
 samipe tthitā uccābhāvādīni aggijālāni passanti. Pappatassa
 hetthā dūratthāne tthitamanūssā pana vaṭṭādīni aggijālāni
 dissanti. Evameva atidūratarabhāvena kuṭākārādīhi
 paṭimaṇḍitaṃ vimānameva maṇḍalaṃ viya dissati. Tena
 maṇḍalanti vuttaṃ. Candassa ubhosu passesu nakkhattatārakā
 gacchanti. Dhenū vacchaṃ upasaṅkamati viya cando taṃ taṃ
 nakkhattaṃ upasaṅkamati. Tasmā nakkhattāni yeva divase
 divase satasahasāni candamaṇḍalaṃ srahāya gacchanti. Cando
 pana macchato āgatāni nakkhattāni upasaṅkamanto viya hoti.
 Tathā sūriyādīni pitāni upasaṅkamanti. Tāni nakkhattāni
 catudīpassa pubbadisato āgato paṭipāṭi paṭilometvā.
 Gaṇanavasena. Assayujjo. Bharāṇi. Kattikā. Rohaṇī. Migasīro.
 Atro. Puṇṇapussu. Pusso. Asaleso. Māgho. Pubpābhaggunī.
 Uttarābhagguni. Hatthācittā. Svātivisākhā. Anūrādhā. Jeṭṭhā.
 Mūlā. Puppāsālhaṃ. Utrāsālhaṃ. Saravaṇṇaṃ. Dhanasiddhā.
 Sattabhisyhattaṃ. Puppabhaddapadaṃ. Utrāpaddapadaṃ.
 Revaticāti sattavīsati nakkhattāni vuttāni. Sūriyādīni attano
 gamanaṭṭhānaṃ vijahanti. Nakkhattāni pana rāsīcakkena
 paṭibandhattā attano gamanaṭṭhānaṃ īsakampi na vijahanti.
 Attano vidhiyāva gacchanti. Tathāhi assavaṇī bharaṇī kattikāya

ekapadañca messarāsīmhi sadā tiṭṭhanti. Kattikāya tipādañca.
 Rohaṇī. Miggasīyā dvīpādañca karavikarāsīmhi sadā tiṭṭhanti.
 Evaṃ sesarāsīsu sesanakkhattāni sadā tiṭṭhanti. Tena nāṭisatte.

caturācaturāekā. Triṇicatudvā. Dvācatutriṇi. Ekācaturācaturāti
 vuttaṃ. Tasmā dvinakkhattaṇca ekaṃ pādañca
 upalakkhaṇavasena paricchinditvā rāsīti veditabbaṃ. Tāsaṃ
 katamāni nāmāni messo prisso medhunno kakkāṭo. Siho kañṇā
 tulo picchā dhanū makāro kumbho minno cāti dvādasarāsī
 nāmāni. Tasmīṃ tasmīṃ yuttāni nakkhattāni vuttameva.
 Sinerussa paribbhantehi sattapabbatehi bātīrākāse
 maṇḍalākārena morabijanisaṇḍānena parivaṭṭati.
 Chatṭhagrahānīpi tehi tehi yojetvā sineruṃ padakkhiṇaṃ katvā
 paribbhamanti. Aṭṭhagrahānaṃ pañcagatiyo upari āvī
 bhavissati.

.nakkhattāni attano vidhiyā gacchantā kiñci siggaṃ kiñci
 dandhaṃ nāma nakkhattānaṃ sampādhatta. Ekapādañca
 dvīpādañca ekanavaṅgasseva bhūtaṃ. Katamāni tāni. Kattikā.
 Rohaṇī. Migasīro. Atro. Puṇṇaphussu. Phusso. Assaleso.
 Māghopubbābhagguṇi. Mūlā. Pubbāsaḷaṃ. Uttarāsaḷaṃ.
 Cātīmāni dvādasāni. Siggaṃ nāma nakkhattānaṃ antarantarā
 visālattā ekapādameva ca. Ekanavaṅgassa ca. Dvinavaṅgassa
 ca. Pamāṇaṃ bhūtaṃ. Katamāni tāni. Citro. Svātīvisākhā.
 Anūrādhā. Jeṭṭho. Sattapissā. Pubbābhattapaḍaṃ.
 Utrābhaddapaḍaṃ. Revatī cātīmāni navanakkhattāni. Assavaṇī.
 Bharāṇī. Utrābhagguṇī. Hassato. Saravaṇṇo. Dhanasiddho
 cātīmāni chanakkhattāni pana nāti dandhāni ceva nāti siṅghānī
 ca honti. Nakkhattassa ekapādena ekanavaṅgasamabhūtattāti
 veditabbā. Imaṃ pana atī sukhumaṃ nayaṃ mukhamattameva
 dasseti. Paññābalehi pana uparikkhipitvā jāneyyumaṃ.
 .iti pamāṇādī avijahanavinictayo tatiyo.

4. Māsaniyamo

.nakkhattāni niyameneva paribbhamacakkākāreṇa
dvādasasimāyo paṇiniamitabbo. Citrasimā. Visākhāsīmā.
Jeṭṭhasimā. Āsaḷasimā. Saravaṇṇasimā. Poṭṭhapādasimā.
Assayujjhasimā. Kattikāsīmā. Migasirasimā. Phussasimā.
Māghasimā. Bhaggunasimāti. Tatthahi nakkhattāni
siṅhagāmitāya sūriyo divase divase ohiyanto māsenā
ekaṃsimam saṅkamati. Puna māsenā ekanti. Evaṃ
nakkhattassa pacchato pacchato sūriyoohiyanavasena
ekasimato ekaṃsimam saṅkanti hoti. Tasmā ekasimā māsenā
sabbaso sūriyamaṇḍalamohāya atikkamati. Anantarameva
āgacchamānā aparā ekā āgacchati. Sūriyo tassam simāyaṃ
carati. Evaṃ yāva bhaggusimā sūriyoohiyanakamena simato
simam saṅkamanam veditabbam. Yasmiṃ sameye sūriyo
citrasiṃmāyaṃ carati. So māso citramāso. Yasmiṃ samaye
visākhā simāyaṃ carati. So māso visākhāmāso. Iminā nayena
māsasāmaññaniyāmo veditabbo. Cando citrapuṇṇamīyaṃ
yebhūyyena citranakkhattena saddhiṃ uggacchati. Sūriyo
assayujjabharaṇīhi saddhiṃ carati. Tena so māso citramāsoti
vohāriyati. Visākhapuṇṇamīyaṃ yebhūyyena
visākhānakkhattena saddhi cando uggacchati. Sūriyo
kattikārohaṇimigasīrehi saddhiṃ dhacarati. Tena somāso
visākhāmāsoti vohāriyati. Jeṭṭhapuṇṇamīyaṃ jeṭṭhanakkhattena
vā mūlanakkhattena vā saddhiṃ cando uggacchati. Sūriyo
atrapuṇṇapassunakkhattena saddhiṃ carati. Tena so māso
jeṭṭhamāsoti. Āsaḷhipuṇṇamīyaṃ cando puppāsaḷhanakkhattena
vā utrāsaḷhanakkhattenavā saddhiṃ uggacchati. Sūriyo
pussaassalisanakkhattena saddhiṃ carati. Tena so māso
āsaḷhimāsoti. Saravaṇṇa puṇṇamīyaṃ cando saravaṇṇenavā
dhanasiddhenavā saddhiṃ uggacchati. Sūriyo

māghapuppābhagguninakkhattena saddhiṃ carati. Tena somāso saravaṇṇamāsoti. Poṭṭhapādapūṇṇamīyaṃ cando puppābhadrapadenavā utrabhaddabhadrenavā saddhiṃ uggacchati. Sūriyo utrābhagguninakkhattena saddhiṃ carati. Tena somāso poṭṭhapādāmāsoti. Assayujjapūṇṇamīyaṃ cando assayajjubharaṇīhi saddhiṃ uggacchati. Sūriyo citrasvātinakkhattehi saddhiṃ carati. Tena somāso assayujjumāsoti. Kattikāpūṇṇamīyaṃ cando kattikānakkhattena saddhiṃ uggacchati. sūriyo visākhānūrādhajetṭhehi saddhiṃ carati. Tena so māso kattikāmāsoti. Migasirapūṇṇamīyaṃ cando migasirena vā atranakkhattena vā saddhiṃ uggacchati. Sūriyo mūlapuppāsālhehi saddhiṃ carati. Tena miggasiramāsoti. Phussapūṇṇamīyaṃ cando phusena saddhiṃ uggacchati. Sūriyo utrāsālha saravaṇṇadhanasiddhehi sad carati. Tena phussamāsoti. Māghapūṇṇamīyaṃ cando māghanakkhattena saddhiṃ uggacchati. Sūriyo sattabisyhapuppābhadrapadehi saddhiṃ carati. Tena māghamāsoti. Bhagguṇapūṇṇamīyaṃ puppābhaggunanakkhattena vā. Utrābhaggunanakkhattena vā. saddhi cando uggacchati. Sūriyo utrābhadrapadarevatīhi saddhi carati. Tena somāso bhaggunamāsoti vohāriyati.

. tenāha.

.citto visākho jetṭho.
 Āsālhi ca saravaṇṇo.
 Bhadrapado assayujjo.
 Kattikāmigasimāto.
 Phussomāgho ca bhagguni.
 Māso nakkhattaviññunāti.

.tattha puñnamīti didhipuñnamīyeva datṭhabbā. Na
sāsanapuñnamī kasmā sārattadīpanīyaṃ.

.āsaḷhamāsakālamhi.

Uttarāsaḷhapayutte.

Mannarase didhipuñṇe.

Kātabbo vassupakkamo.

Tivuttattāti.

. yasmā yebhūyyena puñnamiyaṃ samāyoganakkhattavaseneva
ādikkapanarā citradamāsādi samañña paññāpentī.

iti māsaniyamo catuttho.

5. Gativinicchayo

kakkaṭasimākañña tūla pricchā dhanūrāsīhi saddhim
anūpariyāyantesu candimasūriyesu dakkhiṇāyanam nāma.
Makāra kumbha minna ajagoṇa medhunarāsīhi
anūpariyāyantesu utrāyanam nāma. Tatta dvisu cando ujukaṃ
sanikaṃ gacchati. Sohi āmāvāsīyaṃ sūriyena saddhim
gacchanto divase divase thokaṃ thokaṃ ohiyanto puñnamiyaṃ
rāsīmaṇḍalassa upaḍḍhato ohiyati. Evaṃ cando divasedivase
satasahassaṃ sūriyato ohiyattā candassa ujugamana dandham
sanikanti vuttam. Candohi puñnaphussunakkhattassa tipādādīti
yutto kakkaṭādi dhanūpariyantaṃ dakkhiṇāyanam aḍḍhamāse
tiriyam carati. Utrāsanakkhattassa dvipādādīhi yutto makārādi
medhunapariyantaṃ utrāyanam aḍḍhamāse tiriyam carati.
Evaṃ dakkhiṇāyanantato uttarayanam uttarāyanantato
dakkhiṇāyanam aḍḍhamāse aḍḍhamāseneva pāpuṇitattā
cavando tiriyam gamanam siṅghanti vuttam.
Tathāhesanakkhattarāsī anusārena ekasmiṃ pi māse kadāci
dakkhiṇato. Kadāci uttarato dissati. Sūriyo pana

vuttanakkhattena yutto kakkaṭādi manūpariyantaṃ
 dakkhiṇāyanaṃ chamāse tiriyaṃ carati. Vuttanakkhattena ca
 yutto makārādi medhunapariyantaṃ uttarāyanaṃ chamāse
 tiriyaṃ carati. Evaṃ dakkhiṇayanantato uttarāyanaṃ.
 Uttarāyanantato dakṇāyanaṃ chamāseneva pāpuṇitattā sūriyo
 tiriyaṃ gamaṇaṃ dandhanti vuttaṃ. Sūriyo divasedivase
 satasahassaṃ candamaṃ atikkamitāya pana sūriyassa
 ujugamaṇaṃ siṅghanti vuttaṃ. Tathāhesanakkhattarāsī
 anusārena ekasmiṃpi samvacchare hemantassa antimautumhi
 dakkhiṇato. Gimmassa antimautumhi uttarato dissati. Tiriyaṃ
 gamaṇaṃ nāma kakkaṭādito yāva dhanūpariyantaṃ.
 Makārādito yāva medhunapariyantaṃ gamaṇanti veditabbaṃ.
 Ujugamaṇaṃ nāma divasedivase candimasūriyānaṃ gamaṇanti
 veditabbaṃ. Tasmā aṭṭhagrahesu candoyeva atidandhaṃ.
 Asūrindo rāhu pana atisiṅgha hoti. Tathāhi rāhu missarāsīyā
 saheva sineruṃ parivaṭṭetvā aṭṭhārasamāse sampuṇṇe
 avassavaṇi revatinakkhattena saha gacchati. Tathā
 sesanakkhattarāsīsupi anūlomakkamena nakkhattena saddhiṃ
 gacchati. Sesagrahā pana nakkhattāni apāpuṇavasena sineruṃ
 padakkhiṇaṃ katvā paribbhamānova ohiyanti.
 Nakkhattāniyeva hi ekekanāṭikāya pañcavisāmikaṃ
 yojanasataṃ sūriyaṃ atikkamati. Ekekadine pana
 sattasahassani pañcayojanasatānica atikkamanti. Ekekadineti
 ettha ca pana ravino aṃsāyeva daṭṭhabbaṃ. Nadimīca
 vohāradinanti. Ekanavaṅge sambhūte yojanānaṃ
 dvenahutānica pañcasahassāni atikkamati. Idaṃ ekanavaṅgaṃ
 pana ravino tīhi aṃsehi saddhiṃ visati littā honti. Timsaṃsesu
 sampuṇṇesu yojanānaṃ dvāvīsatinahutāni pañcasahassāni
 sūriyaṃ atikkamanti. Nakkhattāniceva divasedivase
 satasahassaṃ caṇḍamaṇḍalaṃ srahāya gacchanti. Tasmā
 nakkhattassa ekapādo yojanānaṃ donahutānica pañcahassani
 candamaṃ ohāya gacchati. Rāsīyo pana dvedivassānica

tiṃsabījanāni atikkamanti. Divasedivase taṃ ettha dimimeva
 gahettabbaṃ navohāranti. Sūriyo kālapakkhe uposathe didhi
 pannarasadivase candassa uparibhāgato patita sūriyāloko
 srattarivā candena saheva gacchati. Ati uṇhatejena candam
 napaññāyati. Tato pakkhassa ekadivase yojanānaṃ
 satasahassaṃ candamaṇḍalam ohāya gacchati. Sūriyassa
 siṅhagāmitāya atha candavimānassa hetṭhābhāgaṃ sūriyāloko
 avinandatāya lekhā viya paññāyati. Tatoparaṃ pakkhassa
 dutiyāyaṃ yojanānaṃ satasahassaṃ candamaṇḍalam ohāya
 gacchati. Evaṃ divasedivase yāva
 sukkapakkhauposathadivasaṃ satasahassaṃ satasahassaṃ
 ohāya gacchati. Sūriyassāloko dūrabhāvena divasedivase
 vaḍḍhamānāya anukkamena vaḍḍhitvā viya didhipuṇṇamāya
 paripuṇṇamaṇḍalo hutvā dissati. Puna pāṭipadadivase candassa
 dandhagatitāya sūriyassa siṅhagatitāya hojanānaṃ
 satasahassaṃ dhāvitvā gacchati. Ata candavimānassa
 uparibhāgapadesaṃ sūriyassa atiuṇhālokena paharitvā
 apahaṃsāloko hoti. Ekadesaṃ sāmaṃ vā. Tato kālapakkhassa
 dutiyāyaṃ candassa pacchato pacchato anubandhitvā
 yojanānaṃ satasahassaṃ pāpuṇāti. Evaṃ yāva
 kālapakkhauposathadivasaṃ didhipannarasadivasaṃ.
 Divasedivase satasahassasatasahassaṃ dhāvitvā gaṇṇhati. Sūriya
 ssaāloko thokaṃthokaṃ āsannabhāvena divasedivase
 parihāyamānāya candobhāsāya anukkamena hāritvā viya
 kālapakkhadidhipannarasadivase sabbaso na paññāyati.
 Candassupari sūriyo ṭhitattā mahatiyā pātiyā
 khuddakabhājanaṃ viya candamaṇḍalam pidhiyati. Atha
 majjhantike gehachāya viya candobhāso bahi na nikkhamati.
 Candobhāso paññāyamāno dūre ṭhitānaṃ divāpadīpoviya
 sayampi na paññāyati. Atha kasmā bhummitale uṇhati.
 Sūriyavimānassa bhittiṃ phalikenā parikkhipitvā ati
 uṇhatejavantatāyāti. Evaṃ candalekhāya hāyanavaḍḍhana

dīpanaṃ veditabbaṃ. Yada sūriyo bāhīravimisaṅkhātena rāsīcakkena saheva gacchati. Cando pana antomajjhavidhi saṅkhātena rāsīcakkena saha gacchati. Tada bāhiratṭhānato antomajjhatṭhānaṃ uccataro hoti. Atha kasmā sūriyāloko ajjhottaraṭṭi. Sabbaso candagati heṭṭhimaṃ heṭṭhimaṃ yeva gamtvā sūriyo upariuparimeva gantvā antarā nesam ekayojanabhūtattā sūriyāloko ajjhottaraṭṭi. Ettha ca paññattikusalehi vuttaṃ. Bhummiyaṃ phalakevā ekaratanāyāmaṃ arāmaḍḍhitvā arāya vāmaḍḍhitvā uddhaṃ dasaṅgulaṃ lekhaṃ ākaḍḍhitvā dakkhiṇaḍḍhitvā pana uddhaṃ navaṅgulaṃ lekhaṃ ākaḍḍhitvā imasmiṃ lekhe aṭṭhaṅgulaṭṭhānato yāva Oāmalekhāya navaṅgulaṭṭhānaṃ rājiṃ kaḍḍhitvā imāya vāmalekhāya dasaṅgulaggato yāva dakkhiṇalekhāya navaṅgulaggamaṃ rājikaḍḍhanto uparimārāji sūriyassa gamanamaggasaṅghānaṃ. Heṭṭhimarāji candassa gamanamaggasaṅghānaṃ hoti. Vāmahetṭhimarājiyā koṭimhā dakkhiṇuparimarājiyāca koṭiṃ minamāno samamevahoti. Te heṭṭhuparimarāji viya yojanantarabhāvena cando anto majjhatṭhānaṃ gacchantopi nicoyeva hoti. Na pana uccoti. Tīkāyamhi cando heṭṭhā sūriyo upari antarā nesam yojanaṃ hoti vuttanti.

.iti atikkama gativinicchayo pañcama.

6. Neruāvaṭṭavidhivinicchayo

.tisso candasūriyānaṃ gamanavidhiyo honti. Ajavidhi. Nāgavidhi. Govidhiti. Tatta ajavidhi heṭṭhā hoti. Tato upari nāgavidhi majjhato uddhaṃ govidhi hoti. Tathāhi vicchakodhanūmakārokumbhocāti cattāromāsā ajavidhi nāma. Kaññātūlāminnomessocāti cattāromāsā nāgavidhi nāma.

Passumedhuno. Kakkato.sīhocāti cattāro māsā govidhiti
 datṭhabbo. Yasmiṃ kāle candimasūriya aḷavidhi saṅkhāte
 makārekumbhe ca uddhaṃ ārūhitvā carati. Tadā devo
 ekabindupi na vassati. Ajānaṃ udakaṃ paṭikūlattāti. Yadā
 nāgavidhi saṅkhāte minnemesseca uddhaṃ ārūhitvā carati tadā
 bhinnaṃ viya nabhaṃ paggharati. Hatthināgānaṃ
 udakamanāpabhāvato. Yadā govidhi saṅkhātamhi
 prissamedhune uddhaṃ ārūhitvā carati tadā utusamatāya
 sampajjati. Gunnaṃ situṅhā samatāyāti. Yadā govidhi saṅkhāte
 kakkatesīhe ca adho srataritvā carati tadā situṅhā samatāya
 phāsu hoti. Yadā nāgavidhi saṅkhāte kaññetūleca adho
 srataritvā carati. Tadā devo abhivassati. Yadā aḷavidhi saṅkhāte
 vicchakedhanūmhi adho srataritvā carati tadā devo na vassati.
 Candimasūriyā rājānaṃ dhammikakāle. Assavaṇī bharaṇī
 kattikā rohaṇī bhaggunidvayaṃ māgho svāti saravaṇṇo
 dhanasiddho sattabhisyho. Bhadradvayaṃ revati cāti
 cuddhasanakkhattāni dakkhiṇato katvā. Miggaṣīro atro.
 Assalisso. Hattho citto visākho anurādho. Jeṭṭhomūlā
 āsaḷhidvayañcāti. Ekādasanakkhattāni. Vāmato ca katvā.
 Puṇṇaphussu phussā pana majjhe katvā caranti. Tāni
 candimasūriyādīni grahānīpi ekekarāsīmhi
 divasamāsasamvaccharehi yathāparicchedaṃ caranti taṃ yathā.

.atityā ekamāsā ca.
 Budhassokrā tatheva ca.
 Dvimāsā kuccāññeyyāva.
 Cando tiyaḍḍhadivasā.

.guru ca dvādasamāsā.
 Rāhu māsā aṭṭhārasa.
 Sori tiṃsamatā māsā.
 Grahaṭṭhānaṃ vijāniyāti.

.evaṃ candimasūriyā samaṃ pariharantā yatāmaggena pavattanti. Utusamatā ca sampajjuti. Tadā devopi suvuṭṭhitā sassādīnaṃ rukkhānaṃ mūlatacapuppaphalādini ojavanto. Manūssādīnaṃ pi appābādhādi sukhaṃ honti. Yadā pana rājāno adhammikā honti. Tesam adhammikathāya uparājāsenāpatipabhūdayo sabbe devābrahmāca adhammikā honti. Tadā tesam adhammikatāya vaṅgagati. Ativaṅgagati. Kuṭīlagati. Siṅhagati. Mandagati cāti. Pañcagatīhi candimasūriyādayo pariharanti. Tadā vuttavipariyāyena duvuṭṭhitādini honti. Tattha pañcagatisu vaṅgagati nāma ekarāsīmhi atikkamapaṭikkamagananti veditabbaṃ. Ayaṃ aṃsāya hāyanavaḍḍhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Ativaṅgagati nāma heṭṭhāvuttāni cuddasanakkhattāni vāmato katvā ekādasanakkhattāni dakkhiṇato katvā dvenakkhattāni ca dakkhiṇato katvā caranti. Kuṭīlagati nāma ekarāsīmhā ekaṃ rāsīm anūlomavasena gamananti. Siṅhagati nāma atityā ekamāsātyādi gāthāya yathāvuttaṃ atṭhatvā paṭilomavasena gamananti veditabbaṃ.

.heṭṭhāvuttesu dvīsu ayanesū candimasūriyādīnaṃ tiṇigatidhiyo honti. Abbhantaravidhi. Majjhevidhi. Bāhīravidhiti. Tā pana tiṇividhiyo nakkhattarāsīyo upalakkhaṇavaseneva vuttaṃ. Dvādasaarāhi sampannaṃ nemicakkaṃ viya ākāse maṇḍalarājīyoca arāca nattheva. Tena nakkhattapadakusalehi bahunutāsannicayehi ākāse avijjamānaṃ vijjamānalekhāya cakkamaṇḍalānica dvādasaarānica messādi nāmikānica. Pottakādimhi lakkhitvā majjhatṭhānaṃ pana sineruṃ nāmāti dīpayiṃsu. Athavā tihi antomajjhabāhīramaṇḍalehi saddhim vuttanayenayena dīpayiṃsu. Tesu maṇḍalādīsu nakkhattagamanatṭhānaṃ morabijanisaṅṭhānanti. Paribbhamam dīpanavasena pana kambhakārassa phalakacakkaṃ viya katvā

vuttanayena tatha likkhitvā pakāsiyiṃsu. Kathaṃ
 bhummyaṃvā phalakevā ekaṅgulivittataṃ
 khuddakamaṇḍalaṃ likkhitvā dīpayiṃsu. Tato ekaṅgulitṭhāne
 puna dutiyamaṇḍalaṃ tato ekaṅgulitṭhāne puna tatiyaṃ
 maṇḍalaṃ tato ekaṅgulitṭhāne puna catutthaṃ maṇḍalaṃ tato
 pañcamaṃ maṇḍalaṃ likkhitvā. Atha dutiyamaṇḍalato yāva
 catutthamaṇḍalaṃ dvādasaarāni ākaḍhitabbaṃ. Ayameva
 dvādasarāsīyā saddhiṃ antomajjhabāhiravidhi saṅghānaṃ.
 Tatha khuddakamaṇḍalato yāva medhunakakkaṭānamantaraṃ
 ekakoṭṭhāsaṃ ṭhānaṃ sallakkhetvā. Puna
 khuddakamaṇḍalatoca yāvakaṇṇātulānamantaraṃ
 dvikoṭṭhāsaṅghānaṃ sallakkhetvā khuddakamaṇḍalatoca yāva
 dhanūmakārānamantaraṃ tikoṭṭhāsaṅghānaṃ sallakkhetvā.
 Tathā yāva minnaajānamantaraṃ dvikoṭṭhāsaṅghānaṃ
 sallakkhetvā. Atha jakakoṭṭhāsā dvikoṭṭhāsaṃ dvikoṭṭhāsā.
 Tikoṭṭhāsaṃ. Puna rājiyā ghaṭetvāmaṇḍalākārena
 bijanisaṇḍānena likkhitabbaṃ. Ayampana nakkhattādīnaṃ
 gamanaṭṭhānasaṇḍānanti veditabbaṃ. Tesu tīsu vidhisāṇḍānesu
 kiñcāpi tiṇimaṇḍalānisu khādha bodhanatthameva lakkhitvā
 dasseti. Tāni viya pana ākāseṇa saṃvijjanti. Kasmā
 nakkhattagamaṇaṭṭhānaṃ ekavidhiyāyeva bhūtattā daṭṭhabbaṃ.
 Evaṃ vijjamānalekhāya avijjamānamaṇḍalaṃ ajatākāse
 nakkhattādīnaṃ gamanavidhiṃ daṭṭhabbaṃ. Tathāhi sineruto
 antovidhisāṅkhāte kakkāṭeṭṭhitassa puṇṇapassu nakkhattassa
 antaraṃ cakkavālayaṭṭhiyā ekasatasahassaṇca tinahutaṇca
 navasahassanavassataṇca ekatiṃsa yojanaṇca ekagāvuttaṃ hoti
 tathā cakkavāḷato bāhira vidhi saṅkhāte makāreṭṭhitassa
 utrāsāḷhanakkhattassa antaranti.

.tenāha.

.ubhato antato meru.

Cakkavāḷānamantaraṃ.
 Ekasatasahassaṇca.
 Sahassānunnutālisaṃ.
 Navasatānekatisa.
 Yojanāni ca gāvuttanti.

.meruto majjhevidhi saṅkhāte tūleṭṭhitassa citranakkhattassa
 yāva antaraṃ duvesatasahassāni sattatisahassāni.
 Navasahassāni aṭṭhasatāni dvāsaṭṭhiyojanāni dvegāvuttāni.
 Tathā merutoca majjhavidhisāṅkhāte aje ṭhitassa
 assavaṇṇanakkhattassa antaranti.

.tenāha.

.duvesatasahassāni.
 Sahassanunasītica.
 Aṭṭhasataṃ duvesaṭṭhi.
 Yojanāni dvigāvuttanti.

. meruto bāhīrasāṅkhāte makāre ṭhitassa
 uttarāsaḷhanakkhattassa antaraṃ ekacattālīsadasasahassāni ca
 navasahassānica sattasatāni tenavutiyojanāni tigāvutāni honti.
 Ayaṃ tisu vidhisāṅkhātesu rāsisa ṭhitānaṃ nakkhattānaṇca
 sinerussa ca antarā saṅkhyā daṭṭhabbā. Tasmā
 medhunakakkaṭānamantaraṃ antovidhiyantimo nāma. Tassa
 ubbedhaṃ sandhāya visuddhimaggaatṭhasālīnīdīsu vuttaṃ.
 “Candīmasūriyā yugandharuppedhapamāṇe ākāse gacchantīti”.
 Dhanūmakārānamantaraṃ bāhīravīdhiyantimo nāma. Tassa
 ubbedhampi sandhāya suttantaṭṭikāsu vuttaṃ. “Candīmasūriyā
 cakkavāḷapabbatassa vemajjhīpamāṇe ākāse gacchantīti”.
 kañṇātūlānamantaraṇca minnaajānamantaraṇca majjhevidhi
 nāmāti veditabbaṃ. Tathāhi sinneruto medhunarāsīyā yāva

avasānaṃ antaraṃ cakkavālayaṭṭhiyā ekasatasahassaṅca
 tinahutaṅca navasahassaṃ navasataṅca ekatisayojanaṅca
 gāvuttaṃ hoti. Sineruto kkaṭassa yāva avasānaṃ antaraṃ
 cakkavālayojanena aṭṭhārasadasahassāni chasahassāni
 pañcasattatiyojanāni honti. Tathā sineruto prissarāsiyā yāva
 avasānamantaraṅcāti. Sineruto sihassa yāva avasānaṃ antaraṃ
 tevīsati dasasahassānica. Tiṇisahassāni aṭṭhārasādhikāni
 dvisatāni tigāvuttāni honti. Tathā sineruto ajarāsiyā antaraṅcāti.
 Sineruto kaññāya yāva avasānaṃ antaraṃ sattavīsati
 dasasahassāni ca navasahassāni dvāsatṭhiadhikāni dvisatāni
 tigāvuttāni honti. Tathā sineruto minnarāsiyā antaraṅcāti.
 Sineruto tūlāya yāva avasānaṃ antaraṃ dvattimsa
 dasasatassāni chasahassānica chayojanādhika pañcasataṃ
 gāvuttaṃ. Tathā sineruto kumbharāsiyā antaraṅcāti. Sineruto
 bicchārāsiyā yāva avasānaṃ antaraṃ sattati dasasahassāni
 tiṇisahassāni. Paññāsādhikaṃ ekasataṅca hoti. Tathā sineruto
 makārassa antaraṅcāti. Sineruto dhanūrāsiyā yāva avasānaṃ
 anantaraṃ cakkavālayaṭṭhiyā ekacattālīsa dasasahassāni ca
 navasahassāni ca sattasatāni ca tenavutiyejanāni ca tigāvuttāni
 ca honti. Ettha ca avasānaṃ nāma heṭṭhā vuttaṃ. Caturā caturā
 ekātyādikaṃ vacanaṃ sandhāya. Ekekāya rāsiyā simasandhi
 veditabbā. Evaṃ saparibbhantapabbataṃ sineruṃ āvaṭṭitvā
 ākāsetṭhitānaṃ nakkhattānaṅca. Rāsinaṅca antarasāṅkhyā
 veditabbā. tasmā antovidhi saṅkhātāya kakkāṭarāsiyā ca.
 Bāhiravidhi saṅkhātassa makārassa ca antaraṃ pana
 cakkavālayojanena yojanānaṃ catusaṭṭhi dasasahassāni ca
 tiṇisahassānica sattasatāni ca pañcavisuttarayojanāni ca honti.
 Evaṃ abhantaravidhito paṭṭhāya yāva bāhiravidhi gaṇamāno
 ati duratarā. Antarā nesāṃ meru hotīti daṭṭhabbā. Tasmā hi
 sinneru cakkavāḷānaṃ antare ākāsatāle nakkhattānaṃ
 ṭhitarāsiyo upalakkhaṇavaseneva tiṇividhiyoti ca. Dveayanāni
 ca vuttāni. Yathā bhummiyaṃvā phalakevā tiṇilekhāni

dvādasaarāni maṇḍalāni likkhitvā sukhajānanattham pakāseti.
 Tathā ākāsatale tiṇividhimaṇḍalāni neva samvijjhanti.
 Nakkhattāgamanavidhi ekāya bhāvatoti. Nakkhattānūsārena
 gacchantānaṃ sūriyādīnaṃ gamanavidhi ekamevāti datṭhabbā.
 Evaṃ sineru cakkavāḷato vidhi saṅkhātānaṃ nakkhattarāsinaṃ
 dūratarabhāvaṃ dassetvā idāni sabbānipetāni sampiṇḍitvā
 visesato puna dassissāma. Ekaṃ cakkavāḷaṃ āyāmato
 vitthārato ca yojanānaṃ dvādasaśatasahassāni tiṇisaśassāni
 cattārisatāni paññāsāyojanāniti aṭṭhakathāyaṃ vuttapamāṇato
 imassa cakkavāḷassa sinerupatiṭṭhitokāse cakkavāḷāyojana
 caturāsītiyojanasaśassāni honti. Sinnerussa parato yāva
 cakkavāḷapappatāntaraṃ niyametvā
 uttaradisābhāgappamāṇaṃ cakkavāḷapappatavitthāraṃ pahāya
 imissā srarimāya dakkhiṇadisāya pappatavitthāraṇca pahāya.

.sinerucakkavāḷānaṃ.

Antaraṃparimāṇato.

Pañcasatasahassāni.

Sahassānunasatṭhica.

Satānisattaññeyyāni.

Pañcavisuttarānicāti addhānassa dūrabhāvaṃ veditabbaṃ. Atha
 sūriyo nakkhattānūsārena sineruṃ padakkhiṇaṃ āvaṭṭitvā
 caramāno tehi tehi srahiyavasena pacchato pacchato
 āgatarāsīyo sūriyaṃ pāpuṇitvā tehi rāsīhi saheva caranto vithiti
 vohāranāmāni ca sūriyādīnaṃ gamanaṭṭhānaṇca evaṃ
 veditabbaṃ. Heṭṭhā vuccamāne tathake majjhato yāva
 merumhā ca yāva cakkavāḷā ca antapamāṇaṃ atthi. Etthake
 antare yadā sūriyo vemajjheyeva gato hoti tadā vemajjhato
 sūriyo majjhavidhiyaṃ gato nāma hoti. Yadā sūriyo
 antaradvaye eva gato hoti. Tadā ubhayante gato hoti.

.tenāha.

.majjhavidhi gato nāma.
 Tattha vemajjhago ravi.
 Majjhato yāva merumhā.
 Cakkavāḷāca antare.
 Vemajjhago yadā hoti.
 Ubhayantarato tadāti.

.tathamajjhatoti majjhatṭhāne ṭhitanakkhattoti vuttaṃ hoti.
 Antareti kaññātūlānaṃ antare ca minājānaṃ antare cāti
 rāsīvasena vuttaṃ. Ubhayanteti.
 Medhunakakkaṭānamantarañca. Ekam.
 Dhanūmakārānamantaram ekanti ubhayante. Etesu ekekasmim
 ante ṭhitehi nakkhattehi yutto gatoti attho.

.evaṃ rāsīsu ṭhitānaṃ nakkhattānaṃ ṭhitaṭṭhānameva
 sallakkhetvā tiṇividhiyoti vohāraṭi. Tesu majjhato yāva
 merumhā ca. Majjhāto yāva cakkavāḷapappatāca kati pana
 yojanāniti. Kaññāya ante ṭhitassa citradvipādassa ṭṭhitaṭṭhānato
 yāva sineruṃ ca yāva cakkavāḷapappatāca cakkavāḷayaṭṭhiyā
 dvesatasahassāni sattadasasahassāni navasahassāni aṭṭhasathāni
 dvāsaṭṭhiyojanāni dvāgāvuttāni honti. Tathā minnarāsiyā
 anteṭṭhitassa revatinakkhattassa ṭhitaṭṭhānato pi yāva
 sinneruñca yāva cakkavāḷapabbatā ca cakkavāḷayaṭṭhiyāti ayam
 sūriyādīnaṃ agamanatṭhānañca gamanatṭhānañca sampiṇḍitvā
 vuttanti.

.tenāha.

.majjhato yāvamerumhā.
 Cakkavāḷāca pappatā.
 Duvesatasahassāni.

Sahassānunasīti ca.
 Aṭṭhasatam duvesatṭhi.
 Yojanāni dviḡāvuttanti.

.tattha merumhā cakkavāḷāti. Upayogatthe pañcamivacanam.

.atha sūriyādīnam agamanaapāpuṇaṭṭhānameva paricchinditvā
 evam veditabbam. Abbhantaravidhi pamāṇato yāva merum
 antare bāhiravithi pamāṇato yāvacakkavāḷam antare ca saṅkhyā
 pamāṇam cakkavāḷayaṭṭhiyā ekasatasahassam tiṃsasahassani
 navasahassāni navasatāni ekatiṃsayojanāni gāvuttanti.

. tenāha.

.ubhato antato meru.
 Cakkavāḷānamantare ekasatasahañca.
 Sahassānunaṭṭhānam.
 Navasatānekatimṣa.
 Yojanāni ca gāvuttanti.

.tattha ubhato antatoti heṭṭhāvuttarāsī.

.tatho agamanaapāpuṇaṭṭhānato gamanāgamanaṭṭhānam pana.

.duvesatasahassāni saḡassānunasīti ca.
 Aṭṭhasatam duvesatṭhi.
 Yojanāni dviḡāvuttanti daṭṭhabbam.

.ettha ca cakkavāḷayaṭṭhiyā yeva gahetabbam. Na
 ayanayaṭṭhiyā. Kasmā cakkavāḷapappato anonattā ujugatameva
 supatiṭṭhito hoti tasmā heṭṭhābhummitaladdhānena
 upariākāsataladdhānam saṃsantaticeva sameticāti veditabbā.

.majjhavidhiyā maṇḍalañca pana katiyojanāniti. Majjhavidhiyā maṇḍalaṃ samantāca pamāṇato cakkavāḷayojanena. Dasasahasassāni navasahasassāni tiṇidasahasassāni ekasahasassāni ekasatassāni pañcasattati yojanamuttaranti viññeyyanti.

.tenāha.

.pamāṇatoca samantā.
Maṇḍalaṃ majjhavidhiyā.
Sahasassānūnavisa.
Sahasānekatimassāna.
Satamekañca viññeyyaṃ.
Pañcasattati uttaranti.

.evaṃ dakkhiṇāyanepi uttarāyanepi sūriyo gacchanto majjhavidhipamāṇena yojetvā maṇḍaleneva gacchati ujum na siṅghanti. Nanu majjhavidhipamāṇato nakkhattagati vidhi visālo hoti. Atha kasmā majjhavidhi pamāṇenāti vuttanti codanā. Nabhe timaṇḍale avijjamānēpi vijjamānaṃ viya manasi katvā sūriyo antovidhipamāṇena yojetvā vā bāhiraividhipamāṇena yojetvā vā gacchanto ekadivasamattameva gacchati. Majjhavidhipamāṇena yojetvā bhānumā gacchanto pana bahudivasa māse gacchati. Tañca kho na dīghaṃ, ujum maṇḍalenevāti tasmā avijjamānalekhaṃ ākāsaṃ upalakkhaṇavasena vā majjhattapamāṇe gamaṇaṃ yebhūyyavasena vā majjhavidhi pamāṇenāti vuttanti parihāroti datṭhabbaṃ.

.tenāha.

.dakkhiṇaṃ uttarañcāpi.
 Gacchanto pana bhānumā.
 Majjhavidhi pamāṇena.
 Maṇḍaleneva gacchatiti.

.tatta majjhavidhi pamāṇena yojetvāti pāṭhasesaṃ pakkhipitvā
 sambandho. Maṇḍalenevāti. Ettha eva saddo ujudīghaṃ
 nisedheti. Na antobāhīravidhinti veditabbaṃ.

.evaṃ maṇḍaleneva so sūriyo gacchanto chamāse hetṭhā
 oruyhoruyha. Chamāse uddhaṃ ārūyhārūyha. Cando pana
 aḍḍhamāse hetṭhā orūyhorūyha aḍḍhamāse uddhaṃ
 ārūyhārūyha. Yasmā utusamuṭṭhānakāraṇā vāyunā pelliyaṃānā
 candimasūriyā sabbadā gacchanti. Tasmā sūriyassa vimānaṃ
 vāto pellitvā gativasena dūraṃ addhānaṃ ahosi. Taṃ
 addhānaṃ pamāṇato cakkavāḷayojanena
 tiṃsasatasahassayojanāni honti. Tasmā so sūriyo tatthakaṃva
 dinedine sinerussa samantato gacchati. Imā saṅkhyā
 nakdhattānaṃ gamanavidhinti veditabbaṃ.

.tenāha.

.gacchantoca panevaṃ so.
 Orūyhorūyha hetṭhato.
 Ārūyhārūyha uddhañca.
 Yato gacchati sabbadā.

.tato gativasenassa.
 Dūramaddhānamāsitaṃ.
 Tiṃsasatasahassani.
 Yojanānipamāṇato.
 Tasmā so parito yāti.

Tatthakaṃ va dinedineti.

.tattha ca saddo candaṃ samucceti. Na kevalaṃ sūriyo vasrarūyhorūyha. Pa. Sabpadā gacchati. Athakho cando ca orūyhorūyha.pa.sabbadā gacchatīti saddhatthavidūhi nipāto anekattho tivuttattā. Evaṃ saddho pana maṇḍalattho. Maṇḍale nevāti vuttaṃ hoti. Yatoti yasmā utusamuttāṇakāraṇā. Sabbadāti sabbasmikāle. Tatoti tasmā. Assa sūriyassa. Gativasenāti yojanā. Āsitanti aho si. Taṃ dūraṃ addhānaṃ. Paritoti samantato. Dinedineti. Ravino ekeka aṃsā sandhāya vuttaṃ.

.iti neruāvattāvidhi vinicchayo chaṭṭho.

7. Ayanavidhivinicchayo

.cando aḍḍhamāse sineruto bahi. Tiriyāgamanena nikkhamati. Aḍḍhamāse antotiriyā gamanena carati. Sūriyo pana chamāse sineruto bahi tiriyā gamanena nikkhamati. Chamāse anto tiriyā gamanena carati. Tathāhi kakkaṭādi dhanūpariyantaṃ dakkhiṇāyanaṃ makārādi medhunapariyantamuttarāyananti. Jotisattesu vuttatthā dakkhiṇāyane tāva vuccate. Sūriyo kakkaṭārāsīmhi ṭhitāni nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto satṭhināṭikena dvādasarāsimaṇḍalena saheva dinedine cakkavālayaṭṭhiyā sahasaṇca pañcasataṇca catupaññāsayajanaṃ tigāvuttaṃ terasusabhaṇca chadaṇḍo caturatanaṇca soḷasaṅgu bahi tiriyaṃ nikkhamitvā nikkhamitvā khaṇekhane apasakkanavasena carati. Cakkavālayaṭṭhiyā yeva pañcayojana dvigāvuttaṃ. Sattarasusabhaṃ pannarasadaṇḍo tihattho. Ekavisaṅgulaṇca. Ekadhaññaṃ dvitilaṃ dinedine sraruyhorūyha sineruṃ padakkhiṇaṃ katvā sabbadā

paribbhamati. Ayaṃ antovidhi saṅkhātāya kakkatarāsīyā ādito paṭṭhāya vuttaṃ.

.evaṅca pana nakkhattārā sīyā saheva paribbhamitvā tiṃsaamse paripunṇe tato srarūhiyya sūriyo siharāsīm saṅkamati. Tathā kaññārāsinti. Tasmim sihe ca kaññāya ca tṭhitāni nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto saṭṭhināṭikena dvādasarāsīmaṅḍalena saheva dinedine vuttasaṅkhyāya bahi tiriyam nikkhamitvā nikkhamitvā khaṇekhāṇe heṭṭhāvutta saṅkhyāya srarūyhorūyha paribbhamati. Evaṃ sūriyo caranto kaññātūlānamantaram patta divaseyeva sinerussa ca cakkavāḷassa ca vemajjhatṭhānaṃ hoti taṃ gamaṇaṃ majjhavidhinti vuttaṃ.

.evaṃ sūriyo tassam tassam rāsiyam tiṃsa tiṃsa amse sampunṇe tato tato srahiyagamanavasena tūlavicchakadhanūrāsīsu tṭhitāni nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto saṭṭhināṭikena dvādasarāsīmaṅḍalena saheva dinedine vuttasaṅkhyāya bahi tiriyam nikkhamitvā nikkhamitvā khaṇekhāṇe vuttasaṅkhyāya srarūyhorūyha paribbhamati. Evaṃ caranto dhanūmakārānamantaram pattadivaseyeva cakkavāḷasamipena caritāti vuttaṃ.

.uttarāyane pana heṭṭhāvuttanayena tato dhanūmhā ohiya makārakumbhaminnesu tṭhitāni nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto saṭṭhināṭikena dvādasarāsīmaṅḍalena saheva cakkavāḷayojanena ekasahassaṃ pañcasataṃ catupaññāsayojanam tigāvuttaṃ terasusabham chadaṅḍo caturatanaṃ soḷasaṅgulaṃ anto tiriyam pavīsetvā pavīsetvā khaṇekhāṇe uddham cakkavāḷayaṭṭhiyā pañcayojanam dvigāvuttaṃ sattarasusabham pannarasadaṅḍo tihattho ekavisaṅgulaṃ ekadhaññaṃ dvitilaṃ dinedine āruyharūyha

sineruṃ padakkhiṇaṃ katvā paribbhamati evaṃ sūriyo caranto
minnaajānamantaraṃ pattadivaseyeva puna sinerussa ca
cakkavāḷassa ca vemajjhavidhinti vuttaṃ.

.evaṃ tissaṃ tissaṃ rāsiyaṃ tiṃsa tiṃsa aṃse sampuṇṇe tato
tato srahiyagamanavasena messaprissamedhunesu t̥hitāni
nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto sat̥thināṭikena
dvādasarāsimaṇḍalena saheva dinedine vuttasaṅkhyāya anto
tiriyāṃ pavīsetvā pavīsetvā khaṇekhāṇe uddhañca
vuttasaṅkhyāya dinedine ārūyhārūyha paribbhamati. Evaṃ
caranto medhunakakkaṭānamantaraṃ pattadivasameva puna
āsaḷhe sinerusamipena carantiti vuttaṃ.

.tenāha.

.sahassamekaṃ pañcasataṃ.
Catupaññāsayojanaṃ.
Tigā vuttaṃ terasusabhaṃ.
Chadaṇḍo catuhatthako.
Soḷasaṅguli tiriyāṃ.
Gacchatekadineravi.

.yojanāpañcadvegāvu.
Ttañca sattarasusabhaṃ.
Daṇḍo pannaraso ñṇeyyo.
Tihattho ekavīsati.

.aṅgulaṃ ekadhaññañca.
Dvitiḷaṃ het̥thimaṃ ravi.
Yaṭṭhiyā cakkavāḷāya.
Orohati dinedineti.

.imā saṅkhyā aṃsāvasena vuttaṃ. Rāsīvasena pana.

.Chattālisa saḥassāni.
Chasatāni tigāvuttaṃ.
Yojanānaṃ titālīsaṃ.
Ekamāsena gacchatīti vuttaṃ.

.vassānautuādi dīpakavasenaṃpi.

.tenavutisahassāni.
Dvisataṃ sattāsīti ca.
Gāvuttāni duvecāti.
Dvihimāsehi gacchatīti vuttaṃ. Tattha saṅkhyāya bhūtaṃ
asaṃmohanatthaṃ vuccate. Dakkhiṇāyanassa ādiṭṭhānato yāva
uttarāyanam antaram cakkavāḷayojanena dvesatasahassāni.
Sattadasasahassāni. Navasahassāni aṭṭhasatāni.
Dvāsaṭṭhiyojanāni dvigāvuttāni honti. Ayameva
saṅkhyāṭṭhānaṃ sūriyādīnaṃ gamanapāpunaṭṭhānanti
daṭṭhabbaṃ. Eteṭṭhikaṃ katvā āsaḥhamāsasaṅkhātaṃ kakkataṃ
ādi katvā yāva migasirasaṅkhātaṃ dhanūrāsīdivasaṃ kamena
gaṇanamāno ekasatañca asiticāti divasāni honti. Tena
divasapiṇḍena bhājetvā laddhaṃ yojana saṅkhyā bhavati.
Sesaṃ catuhi gāvuttehi guṇitaṃ katvā teneva divasapiṇḍena
bhājetvā laddhaṃ gāvutaṃ bhavati. Sesaṃ asitiusabhehi
guṇitaṃ teneva bhāgā laddhaṃ usabhaṃ bhavati. Sesaṃ visati
daṇḍena guṇitaṃ teneva bhāgā laddho ca daṇḍo bhavati. Sesaṃ
sattahatthehi guṇitaṃ teneva bhāgā laddhaṃ ratanaṃ bhavati.
Sesaṃ catuvisaṅgulehi guṇitaṃ teneva divasapiṇḍena bhāgā
laddhaṃ aṅgulaṃ bhavati sesaṃ suṇṇameva. Ayaṃ ekeka
divase sūriyo tiriya gamana saṅkhyāya heṭṭhimaṃ srarohanaṃ
pana dutiya gāthāya veditabbaṃ. Dakkhiṇāyanantato
uttarāyananto saḥassayojanaṃ ucco hoti. Tenakaṃ saḥassaṃ

ṭhitam katvā teneva divasapiṇḍena bhājetvā laddham yojanam
bhavati. Sesam heṭṭhā vuttanayena guṇitañca bhāgañca
kātabbam. Ettha catudhaññāhi chatilehi ca guṇitameva viseso.
Sesañca suññameva. Ayam ekekaṃ divase sūriyo heṭṭhimam
srarohana saṅkhyā nāma tathā ārohanakāle pi daṭṭhabbam.

.cando pana kakkatādīsu chasu rāsīsu ṭhitāni nakkhattāni
anusārena yathākkamaṃ yutto dinedine cakkavālayaṭṭhiyā
aṭṭhārasasahassāni. Chasatāni sattapaññāsajojanāni
dviḡāvuttāni abhantarapamāṇato bāhiram nikkhamitvā
nikkhamitvā heṭṭhā apasakkanavasena dinedine
cakkavālayaṭṭhiyā chasatṭhiyojanāni dviḡāvuttāni
tepaññāsusabhañca chadaṇḍo catuhattho soḷasaṅgulaṃ
khaṇekhane sraruyhorūyha caramāno bāhirantimam
aḍḍhamāsena pāpuṇāti. Makārādisu chasu rāsīsu ṭhitāni
nakkhattāni anusārena yathākkamaṃ yutto dinedine anto
pavisetvā uddham vuttasaṅkhyāya dinedine āruyharūyha
caramāno abhantarantimam aḍḍhamāsena pāpuṇāti.

.tenāha.

. aṭṭhārasa sahassāni.
Sattapaññāsa yojanam.
Chasatam dvāyagāvuttam.
Tiriyam candimā dine.

.chasatṭhiyojanānañca.
Duvegāvutta usabham.
Tepaññāsachadaṇḍo ca.
Catuhatthoca soḷasaṅgulaṃ heṭṭhimam candam srarohati
dinedineti.

. ettha ca dakkhiṇāyanuttarāyanānaṃ antarasāṅkhyāyaṃ ṭhitāyaṃ katvā aḍḍhamāsenā divasena bhāgā laddhaṃ yojanaṃ bhavati. Sesāyaṃ catūhi guṇitaṃ katvā pannarasadivasena bhāgā laddhaṃ gāvuttaṃ bhavati. Ayaṃ ekeka divase cando tīriyagamanasāṅkhyā nāma.

.pūrimanayena sahasāyaṃ ṭhitāyaṃ katvā pannarasadivaseneva bhāgā laddhaṃ yojanaṃ bhavanti. Sesāyaṃ sesāyaṃ pūrimanayena guṇitaṃ katvā pannarasa pannarasa divaseneva bhāgā laddhaṃ gāvutādini bhavanti. Ayaṃ ekeka divase dando srarohana saṅkhyā nāma.

.candimasūriyo antovidhi pamāṇaṃ pāpuṇākāle sinerusamīpena caranti. Bāhiravidhipamāṇaṃ pāpuṇākāle pana cakkavālasamīpena carantīti heṭṭhā vuttaṃ. Tattha sinerupabbatato añño pappanta atitabhāvena nattheva tasmā saparibbhantapappataṃ sinerunti vohāraṭi. Taṅhi subbāraṇajātake. Cakkavālapabbataṃ vā assakaṇṇapappataṃ vā āhacca uggatassa balavāmukkhassa paribbhantapappataṃ bahiddhāṭṭhitabhāvo pākāto vutto. Saḷāyatanaṣuttēpi. Mahāsamuddhassa udakavegena pakkhinditvā cakkavālaṃ vā sineruṃ vā āhacca dvejojana dasayojanappamāṇaṃ uggantvā puna mahāsamudde patati. Tassa patitaṭṭhāne mahānarakapāto viya hoti. Taṃ loke balavāmukkhanti vuccantīti vuttaṃ. Tasmā sinerusamīpena caraṇaṃ nāma dhapetvā aggāḷindasāṅkhātāyaṃ assakaṇṇa samīpamattamhi allinā na caranti. Cakkavālasamīpena caraṇampi iminā nayena vedītabbaṃ. Aggāḷindanti tattha aggasaddo ādi saddapariyāyo. Ajjatagge pāṇuṇetanti viya ālindasaddo pana paribbhanta pariyāyo. Tasmā pākārasadisattā sinerussa paribbhāṇḍāni sattapabbatāni vadati. Aggo ca so ālindoti aggāḷindo assakaṇṇo vuccati. Assakaṇṇaṃna ca upasāṅkamīti atthāti. Lokavidū

padassa vaṇṇanāyaṃ vuttatā ca candimasūriyānaṃ
 gamanāgamaṇaṃ vidhasinerucakkavāḷato atidūratarāti
 daṭṭhabbaṃ evaṃ sūriyādayo dakkhiṇunuttarāyane vuttanayena
 gacchanto antovidhisāṅkhātato puṇṇapassu tipadato yāva
 bāhiravidhi saṅkhātamaṃ uttarāsālha ekapadaṃ chahi māsehi
 pāpuṇanti majjhimasāṅkhātamaṃ yāva citra dvipadaṃ tihi
 māsehiti.

.tenāha.

.imāya gatiyā anta.
 Vidhito vidhimantimaṃ.
 Gacchati chahimāsehi.
 Timāsehi camajjhimanti.

.iti ayanavidhi vinicchayo sattamo.

8. Utusamatā lokavinicchayo

.atha imasmiṃ dīpavare aḍḍharatti ādi katvā sūriyassa caraṇaṃ
 littavasena vuccate. Aḍḍharatthito paṭṭhāra sūriyo
 nakkhattarāsīmaṇḍalena saheva caramāno ekekanāḍḍike
 paripuṇṇakāle pañcanahuta pañcanahuta yojanamaddhānaṃ
 gato. Iminā nayena sineruṃ parivaṭṭetvā saṭhināṭikāsu
 sampuṇṇāsu tisatasahassa yojanamaddhānaṃ gamtvā catūsu
 mahādīpāsu ālokaṃ karonto ekarattidivo va hoti.

.tena gativinicchayadīpanīyaṃ vuttaṃ.

.ekāya nāṭikāpañca.
 Nahutaṃ paridhāvati.

Tena dinedine māse.
Ujugā tiriya gatīti.

.tattha nāṭikāti antenāṭikāya taṃsandhāyāha. Ujugāti
siṅghaṃgato. Dinedine gamanaṃ vuttaṃ hotī. Tiriyaṭi
dakkhiṇāyanato uttarāyana gamananti. Tāya ekanāṭikāya
pañcadasasahassaṃ addhānaṃ pāpuṇabhāvato nāḍikācariyehi
rāsinaṃ simaṃ tāya paricchinditvā nāḍisatte vuttaṃ.

.minnamisse bhava pañca.
Cattārī prīssakumbhire.
Medhune makāre tiṇi.
Kakkaṭe dhanupañcakā.
Saṃkhebricchāchachā ceva.
Kanne tūle ca sattamāti.

.tāya nāḍikāyapi rāsinaṃ sabbādhavisālabhāvaṃ
dīpanīyaṃyeva vuttaṃ.

.nahutaṃ pañcavīsañca.
Minne misse dhanūmhi ca.
Kakkaṭe nahutaṃ pañca.
Tiṃsa kaññāya tūlake.

.dvilakkhaṃ prissake kubbhe.
Tilakkhaṃ siṅkhabricchake.
Pañcadasa ca nahutaṃ.
Medhune makārepi cāti.

.tatta nahutanti dasasahassaṃ. Lakkhanti satasahassaṃ.

.tāyo saṅkhyāyo sampiṇḍanto cakkavālayojanena

tiṃsasatasahassa yojanāni honti. Etā rāsimaṇḍalassa saṅkhyā
 ca honti. Sūriyādinam gamanavidhi cāti evaṃ sūriyo
 mahādīpāsu dinedine saṭṭhināḍikena
 nakkhattaṭṭhitarāsīmaṇḍalena saheva ālokaṃ dassetvā
 tiṃsasatasahassa yojanāmaddhānaṃ pāpuṇāti. Tena dinedine
 saṭṭhināḍikāhi unāvā adhiḱāvā nāḍikā nattheva. Rattidivanāḍike
 sampiṇḍe saṭṭhimattameva puraṇatthāti tena
 antovidhimaṇḍalanti pi bāhīramaṇḍalanti pi na vijjati.
 Nakkhattarāsīmaṇḍalena vinā yathāvā tathāvā gandhuṃ
 asakkoṇeyattāti daṭṭhabbam. Tathā hi yadā sūriyo missarāsī
 saṅkantakālato pathāya saṭṭhināḍikena nakkhattarāsīmaṇḍalena
 saddhi sineruṃ padakkhiṇaṃ katvā paribbhamati. Tadā citra
 nādhikena ajena saheva puppavidehe majjhantikasamaye tena
 ajena saheva uttaraguruṃmhi. Atthaṅgamito tena saheva
 jampūdīpe uddheti aparagoyāne aḍḍharatti samayo hoti.
 Tasmim samaye eva kakkāṭo pana uttarakuruṃmhi majjhantiko
 hoti. Aparagoyāne kakkāṭovaatthaṅgamito. Pubbavidehe
 kakkāṭova uddeti. Tūlā pana aparagoyāne majjhantiko.
 Jambūdīpe atthaṅgamito. Makāro jambūdīpe majjhantiko.
 Pubbavidehe atthaṅgamito. Aparavoyāne uddeti. Evaṃsūriyo
 puppavidehe ajena saheva majjhantikasamaye catudīpesu
 ekappahārenea rāsīnaṃ uppatti veditabbam. Rāsīyo sineruṃ
 parikkhipento āvaṭṭitatthāti. Tathā sūriyo
 nakkhattarāsīmaṇḍalena saheva sineruṃ paribbhamavasena
 gacchante tena messena saheva jampūdīpe majjhantika samaye
 tena saheva pubbavidehe atthaṅgamiko aparagoyāne uddeti
 uttaraguruṃmhi aḍḍharatti samayo hoti tasmim samayeva
 kakkāṭo pubpavidehe majjhantiko kakkāṭova uttaraguruṃmhi
 atthaṅgamito. Kakkāṭova jambūdīpe uddeti. Tūlā pana
 uttaraguruṃmhi majjhantiko amaragoyāne atthaṅgamito
 uttarakuruṃmhi uddeti. Evaṃ sūriyo jambūdīpe ajena saheva
 majjhantikasamaye catudīpesu ekappahārenea rāsīnaṃ uppatti

veditabbam. Iminā vuttānusārena sūriyo ajena saheva aparagoyāuttagurusu majjhantikasamaye ekappahārenea rāsīnaṃ majjhantikathāṅgatuddayaḍḍharattibhāvaṃ veditabbam. Rāsiyo paribbhamittatī. Iminā nayena yasmim yasmim mahādīpe prissādi rāsīhi saheva majjhantika samaye atthāṅgatuddayaḍḍharattibhūtaṃpi veditabbam. Etenupāyena tasmiṃ tasmiṃ mahādīpe nakkhattarāsīnaṃ āgatāgataṭṭhānaṃ pubbadisanti vohāranti. Tasmā pācinadisābhāgato āgatāgatesu rāsīsu thitānaṃ uggatuggatānaṃ nakkhattānaṃ nāḍiyo majjhantikathāṅgatuddayatthāḍḍharattināḍikāti vuccanti. Ekadvitīkālādīnaṃ nāḍiyo visālankārenea lakkhiyanti. Itarakkharehi lakkhaṇarasam anavasiddhatthāti. Rattidivesu ekakālādayo messena saha sūriyo gamanakāle messarāsīyeva pātubhavanti atha kasmā.

.kakkate majjhantiko tūleatthāṅgato makāre ḍḍharattiti vuttanti. Tanna eekasmiṃ rāsīmihi tiṃsa tiṃsa aṃse paripuṇṇeyeva ekaṃ rāsīṃ saṅkamittatī. Evaṃ messarāsī vuttanayānusārena sesarāsīsipi daṭṭhabbā. Ravādīnaṃ divasānaṃ ādivohāraṃpi evaṃ veditabbam. Pubbapidehe dīpe majjhatikaṃ ādi katvā imamhi dipavare udettaṃ ādi katvā. Amaragoyāne ḍḍharatti samayaṃ ādi katvā uttaragurumhi atthāṅgata samayaṃ ādi katvā sāsane vohāranti. Tena lokavidū padavaṇṇanādīsū sūriyamaṇḍalaṃ bhagguṇapūṇṇamīyaṃ utrābhadrāpadanakkhatthena yuto hutvā buppavidehadipe majjhantikaṃ imasmiṃ dīpavare udettaṃ kurumāno ādiccavāre minnarāsīmihi pātubhavati. Uttaragurumhi candopi tena samakālameva kaṇṇārāsīmihi uttarābhagguni nakkhattena yutto hutvā amaragoyāne ḍḍharatti kurumāno majjhatṭhāne pātubhavati. Uttagurumhi cando uddeṭṭi vuttaṃ lokiyā pana imamhi dipavare ḍḍharatti samayaṃ ādi katvā amaragoyāne atthāṅgatasamayaṃ uttagurumhi majjhantikaṃ pubbavidehe

uddetaṃ ādi katvā ādiccānaṃ ādi vohāraṃ paññapenti. Evaṃ
 ekappahāreṇeva vohārabhāvaṃ daṭṭhabbaṃ. Tasmā
 pāliatṭhakathādīsu yeva utusamatā āgatā. Na pana utu bhedo
 dhapetvā utubhedam divasabhedamattampi natthi. Yathā
 imasmiṃ cakkavāḷe utubhedo na hoti. Tathā koṭisatasahassa
 cakkavāḷesu utu bhedo na hoti. Vuttaññhi visuddhimagge.
 Ekam āṇākhettaṃ vinassati tasmim̐ pana vinassante
 jātikhettaṃpi vināsameva hoti. Vināsatañca ekatova vinassati
 saṇḍahantampi ekatova saṇhahatīti. Idāni pādānañca
 nāṭikānañca hāyanavaḍḍhanaṃ vadāma. Sūriyo kakkatarāsī
 saṅkantikālato paṭṭhāya ekeka aṃsaparipuṇṇe tattha
 aṭṭhārasanāḍikādve dve bījanāni hāyanti. Pādā pana dvedve
 dhaññāni vaḍḍhanti. Kasmā sūriyo dakkhiṇāyanato
 abbhantarato uttarāyanaṃ bāhīraṃ nikkhamitvā nikkhamitvā
 gamanatthāti veditabbaṃ. Etenupāyena tiṃsaamse sampuṇṇe
 ekappādam vaḍḍhanti. Ekā nāṭikā hāyati tasmā sihe
 ekapādānaṃ sattarasa nāṭikāyo dhapenti iminā nayena
 kaññādīsu pañcarāsīsu ekekapādassa vaḍḍhanabhāvañca
 ekekanāṭikāya hāyanabhāvañca veditabbaṃ. Tasmā makāre
 chapādāni ceva dvādasanāṭikāyo dhapentiti dvādasanāṭito
 unāvā chapādato adhikāvā na vijjateva. Sūriyo
 dakkhiṇāyanantato bahiddhā na nikkhamitattā. Taṃ makāraṃ
 saṅkantakālato paṭṭhāya ekeka aṃse paripuṇṇe tattha chapādikā
 dvedve dhaññāni hāyanti nāṭikāyo pana dvedve bījāni
 vaḍḍhanti. Tasmā uttarāyanato bāhīrato dakkhiṇāyana
 abbhantaram pavīsetvā pavīsetvā gamanatthāniti veditabbaṃ.
 Etenupāyena tiṃsaamse sampuṇṇe ekapādā hāyati. Ekanāṭikā
 vaḍḍhati tasmā kumbhe pañca pādāni ceva terasanāṭikāyo ca
 dhapenti iminā nayena minnādīsu pañcarāsīsu ekekapādassa
 hāyanabhāvañca ekekanāṭikāya vaḍḍhanañca veditabbaṃ.
 Tasmā kakkate suññapādānaṃ aṭṭhārasa nāṭikāyo dhapentiti.
 Aṭṭhārasa nāṭito adhikā na vijjateva. Uttarāyanantato antaram

anapavīsitatthāti rājāno adhammikakāle pana pavīsati ca
bāhirañca nikkhamati. Tena hāyanavaḍḍhana bhāvena nāḍisatte
vuttaṃ.

.rāmacammañca rūpañca.
Suñña rūpañca dhammakā.
Rāmabhedā ca pāṇāca.
Raso pāṇā ca bhedakāti ca.

.makāre dvādasatthitaṃ.
Dhanukumbhe ca terasa.
Minne vicchaka cuddasa.
Pannarasa aje tūle.
Prissakaṇṇe ca soḷasa.
Sattarasa piye siho.
Atthārasa ca kakkateti cāti.

. taṃ pana kakkataṃ bhānumā saṅkanta divasseyeva
jambūdīpassa mattake majjhegato hoti. Tato yeva sīhaḷadīpe
majjhantike manussānaṃ chāyā dakkhiṇadisato dvi pādikā
honti. Idha jambūdīpe pana pādamattikā abhāvitā hoti.
Vuttaññhi ca āyubede.

.kakkate saṅkanti dine.
Majjhante pādamattikā.
Uttarābhimukhaṃ ṭhassa.
Chāyā abhāvitā hotiti.

. ettha yathā nāma sattavidatti thambhaṃ ussāpetvā dūto
saṭṭhihatthe veḷumattake dīpaṃ dhārayamāno thambhassa
chāyā dīghā toti. Āsanne ca mattake ca tariyamāno chāyā
rassañca abhāvitā ca hoti. Tathā pādāssa hāyanavaḍḍhana

abhāvita bhāvaṃ daṭṭhabbaṃ. Yasmā sinerussa santike
 antavidhi saṅkhātato puṇṇapassu tipadato sūriyo gacchanto
 pana dvihi māsehi tassa sīhaḷadīpassa majjheyeva gato hoti
 tasmā laṅkāḍīpassa majjhato yāva sinerumantaraṃ
 cakkavāḷayojanena dvisatasahassani ca tettiṃsa saḥassāni ca
 dvisatāni ca aṭṭhārasayojanāni ca tigāvutāni ca honti. Tassa
 tampapaṇṇidipassa majjhato eva cakkavāḷamantaraṃ pana
 cakkavāḷayojanena tiṇi satasahassāni chabbisahasassāni
 pañcasatāni chayojanuttarāni ekagāvuttanti veditabbaṃ.

.tenāha.

.sineru santike anta.
 Vidhito pana bhāṇumā.
 Gacchanto dvihi māsehi.
 Assadīpassa majjhako.

.tasmā sīhaḷadīpassa.
 Majjhato meru antaraṃ.
 Duve satasahassāni.
 Dvīsatanādhikāni tu.
 Tettiṃsañca saḥassāni.
 Aṭṭhārassa tigāvuttaṃ.

.cakkavāḷantarañcassa.
 Dīpessava ca majjhato.
 Tiṇi satasahassāni.
 Saḥassāni chabbisati.
 Chauttarāni pañceva.
 Satānekañca gāvuttanti.

.tassattho sabbattha sinerucakkapāḷasaddhehi aññena

avadhibhāvena upalakkhitatthassa bhāvato ākāsa viseso
 datṭhabbo. Antavidhitoti puṇṇapassu nakkhattassa tipadato.
 Dvihi māsehi ālhamāsa saravaṇṇamāsehi rāsivasena pana
 yāva sihakaññānamantaraṃ vuttaṃ hoti.

.sīhaḷadīpassa majjhato. Yāva meru yāva cakkavāḷaṃ dve
 antara saṅkhyā vuttā. Tā duve antarasāṅkhyā sampiṇḍamāno
 hetṭhā vutta saṅkhyāya sameti. Kathaṃ.

.sineru cakkavāḷānaṃ.
 Antaraṃ parimāṇato.
 Pañcasatasahassani.
 Sahassanunasatṭhica.
 Satānisatta ñeyyāni.
 Pañcavisuttarāni cāti.

.vuccamānāya saṅkhyāya saṃsandati ceva sameti ca. Tasmā
 cakkavāḷayaṭṭhiyeva datṭhabbaṃ. Na ayanayaṭṭhinti evaṃ
 carantā ca ekappahārena tisu dīpesu ālokaṃ karonti. Tathā
 dvisu dīpesu ca ekadīpe evaṃ cāti. Kittikāya disāya katṭhi
 yojanehiti. Ekekāya disāya nava nava yojanasatasahassāni
 andhakāraṃ vidhamitvā ālokaṃ dassenti. Ettha ca ekekāyāti
 sūriyavimānassa pūrimadisāya macchimadisāya ca
 dakkhiṇadisāya ca vāmadisāya cāti etāsu catūsu disāsu ekekāya
 disāyāti adhibbāyo. Navanavayojana satasahassāniti idaṃ
 sukhāvamodanattaṃ cakkavāḷamaṇḍalaṃ catubhāgaṃ katvā
 dvisahassa pañcasataṃ sattāsiti yojanāni dvegāvuttāni ca.
 Adhikamunaṃ vā atthi taṃ gaṇupakaṃ na hotīti ñāyena
 chaṭṭetvā vuttaṃ. Tehi cakkavāḷapariyantepi srahāse karaṇato
 sūriyavimānaṃ tāsū catūsu disāsu ekekāya disāya nava
 satasahassāni dvisahassāni pañcasatāni sattāsiti yojanāni
 dvegāvuttāni andhakāraṃ vidhamitvā ālokaṃ dassentiti.

Yadeva ekabhāgo āloko bhavyeḥ tayobhāgā andhakāro
 bhavyeḥ tanna upadḍhupadḍheye ālokakaraṇato. Tathāhi
 sūriyo mesatūla saṅkantikāle cakkavāḷa
 saṅkhyāmaṇḍalassupadḍhāni aṭṭhārasasahasassāni.
 Pañcasahasassāni. Ekasata pañcasattati yojanāniti ettakeṭṭhāne
 ālokaṃ dasseti. Tatthako andhakāro hoti. Tasmā divā tiṃsa
 nāṭikā tathā rattiyañca.

.tathā ca kakkataṃ saṅkantikāle ekavisa sahasassāni chasatṭhi
 sahasassāni dvisatāni dasayojanāni cāti etthakeṭṭhāne ālokaṃ
 dasseti. Cuddasa sahasassāni ca catucattālīsa sahasassāni
 ekasataṃ cattālīsa yojanāni cāti etthakeṭṭhāne andhakāro hoti.
 Tasmā divā chattiṃsa nāṭikā rattiyaṃ pana catuvīsati nāṭikā
 honti.

.tathā ca makāraṃ saṅkantikāle catuddasa sahasassāni.
 Catucattālīsa sahasassāni. Ekasataṃ cattālīsa yojanāni cāti
 etthakeṭṭhāne ālokaṃ dasseti. Ekavisa sahasassāni. Chasatṭhi
 sahasassāni dvisatāni dasayojanāni cāti etthakeṭṭhāne andhakāro
 hoti. Tasmā divā catuvīsati nāṭikā. Rattiyaṃ chattiṃsa nāṭikā
 ca honti. Iminā nayena sesarāsīsu daṭṭhabbaṃ. Yattha yattha
 nāṭikānaṃ pana hāyanavaḍḍhanaṃ tāva sallakkhetabbaṃ. Atha
 yāsu yāsu rāsīsu ekeka aṃse paripuṇṇe divā dvedve bījanāni
 adhikā. Tathā unañca rattiyanti tiṃsatīsa aṃsehi paripuṇṇe
 divo dvedve nāṭikā adhikā. Tathā unañca rattiyā. Tena eka
 bījanāya ekasahassa dviyojanañca tigāvuttaṃ cattālīsusabhaṃ
 andhakāro ca āloko ca hoti. Ekeka nāṭikāya pana chanahutāni
 ekasataṃ dvāsattati yojanāni dvegāvuttāni andhakāro ca āloko
 ca hoti dvināṭikāya ekaṃ sahasassānaṃ vīsati sahasassāni
 tiṃsatāni pañcattālīsa yojanāni cāti etthakeṭṭhāne andhakāro
 ca ālokoca hoti evaṃ nāṭikā vaḍḍhanamāsesu ālokā adhikādini
 ca nāṭikā hāyanamāsesupi ālokunnānidinica daṭṭhabbāni tasmā

sūriyo citraassayujja māsa saṅkhātamaṃ messatūlaṃ saṅkantikāle imasmiṃ dipavare suriyuggato puppavidehe majjhantiko hoti. Uttaragurumhi atthaṅgato amaragoyāne majjhimayāmoti evaṃ sesesupi iti iminā pakārena tasmim̐ saṅkantikāle ekeka dīpe majjhantikato paṭṭhāya yāva atthaṅgataṃ dvīsu dīpesu ālokaṃ dasseti. Tathā andhakāroti. Vuttañhi ṭikāyaṃ atthaṅgamite tattha napaññāyati. Ālokaṃ na dasseti. Dvīsu eva dīpesu ekappahārena.pa. Andhakāraṃ vidhamananti.

.tathā sūriyo visākhā bhadramāsa saṅkhātamaṃ prissakaññaṃsaṅkantikāle puppapidehe pūre majjhantike ekanāḍika sese imasmiṃ dīpe suriyaggato. Puppavidehe majjhantikasamaye pana uttagurumhi atthaṅgato hoti. Evaṃ sesadīpesupīti iminā pakāreneva tasmim̐ saṅkantikāle ekekadīpe pūre amajjhantikena ekanāḍikaṃ tīsu dīpesu ālokaṃ dasseti. Ekadīpe eva andhakāro hoti. Sūriyo jeṭṭha saravaṇṇa māsa saṅkhātamaṃ medhunasihamaṃ saṅkantikāle puppavidehe pūre amajjhantike dvināḍika sese jambūdīpe sūriyuggato. Puppavidehe majjhantikasamayena uttaragurumhi atthaṅgato hoti. Evaṃ sesadīpesupi iti imināva pakārena tasmim̐ saṅkantikāle ekeka dīpe pūre amajjhantike dvināḍikā tīsu dīpesu ālokaṃ dasseti. Ekadīpe eva andhakāro hoti.

.sūriyo āsaḷimāsa saṅkhātamaṃ kakkataṃ saṅkantikāle puppavidehe pūre amajjhantike tināḍika sese jambūdīpe sūriyuggato. Puppavidehe majjhantika samaye pana uttaragurumhi atthaṅgato hoti. Evaṃ sesadīpesupi iti imināva pakārena tasmim̐ saṅkantikāle ekeka dīpe pūre amajjhantike tayanāḍikāyo tīsu dīpesu ālokaṃ dasseti. Ekadīpe eva caandhakāro hoti. Vuttañhi ṭikāyampi imasmi dīpe ṭhita majjhantika velāyaṃ puppavidehavāsinaṃ atthaṅgamanavasena upaḍḍha sūriyamaṇḍalaṃ paññāyati.

Aparagoyānavāsinam uggamanavasena upaddham paññāyati evam. Pa.tisu dipesu ekapahārenea candimasūriyā ālokaṃ dassentīti.

.sūriyo kattika bhagguṇa māsa saṅkhātaṃ vicchaka minnaṃ saṅkantikāle puppavidehe majjhantikeyeva uttakurumhi atthaṅgato. Puppavidehe vikāle kanāḍike jambūdīpe sūriyuggato hoti. Evam sesesupi iti imināva pakārena tasmiṃ saṅkantikāle ekekakāle vikāle kanāḍikaṃ ekadīpeyeva ālokaṃ dasseti. Tisu dīpesu andhakāro hoti.

.sūriyo migasira māghamāsa saṅkhātaṃ dhanukumbham saṅkantikāle puppavidehe majjhantikeyeva uttakurumhi atthaṅgato. Puppavidehe vikālena dvināḍikena jambūdīpe suriyuggato hoti. Evam sesesupi iti imināva pakārena tasmiṃ saṅkantikāle ekeka dīpe vikālena dvināḍikena ekadīpeyeva ālokaṃ dasseti. Tisu dīpesu andhakāro hoti.

.sūriyo phussamāsa saṅkhātaṃ makāraṃ saṅkantikāle puppavidehe majjhantikeyeva uttaragurumhi atthaṅgato. Puppavidehe vikālena tināḍikena jambūdīpe sūriyuggato hoti. Evam sesesupi iti imināva pakārena tasmiṃ saṅkantikāle ekeka dīpe vikālena tināḍikena ekadīpeyeva ālokaṃ dasseti. Tisu dīpesu andhakāro hotīti daṭṭhabbam. Evam sante prīssamedhunakakkaṭasīhakaññāsu saṅkante suriye tisu tisu dīpesu ālokaṃ dasseti. Ekadīpeeva andhakāro hoti. Messatūlesu saṅkante sūriye dvisudvisu dīpesu ālokaṃ dasseti. Tathā andhakāro hoti. Vicchakadhanumakārakumbhaminnesu saṅkante pana sūriye ekeka dīpeyeva ālokaṃ dasseti. Tisu tisu dīpesu andhakāro hoti. Tasmā catūsu mahādīpesu utubhedo na hoti. Tīkā padavaṇṇanāyampi vuttaṃ. Keci pana ākāse satṭhināḍikā parimāṇa rāsīmaṇḍala paribhamānassa ca

tappaṭibaddhagata nakkhattabhāgassa adiṭṭhattāca
aparicayattāca atthanā katagandhesu utubhedam vadanti. Tam
tesam tesam mati mattamevāti.

.iti utusamatā lokavinicchayo aṭṭhamo.

9. Paṭhamakappasaṃvaccharādi na vinicchayo

.evaṃ anantā parimāṇesu cakkavāḷesu imaṃ cakkavāḷam
muñcitvā aññattha buddhā nuppajjunti. Tasmā imaṃ
cakkavāḷam dhūraṃ katvā porāṇāpissa saṃvattivivattaṃvasena
vināsuppatti dīpayiṃsu. Ādikappanarānaṃ hi
paṭhamuppattivassato yāva koṭi sallakkhetvā koṭisata
dasasahassaṃ dasaṃ pakoṭisata dasasahassaṃ dasaṃ
koṭipakoṭi. Koṭipakoṭi satadasasahassaṃ dasaṃnahutaṃ.
Nahutasata dasasahassaṃ dasaṃninnuhutaṃ. Ninnuhutasata
dasasahassaṃ dasaṃakkhobhaṇī. Tathā bindu. Abbudaṃ.
nirabbudaṃ. Ahahaṃ. Apapaṃ. Aṭaṭaṃ. Sogandhikaṃ.
Upalaṃ. Kumudaṃ. Padumaṃ. Puṇḍarikaṃ. Kathānaṃ.
Mahākathānaṃ. Asaṅkhyeyanti ayaṃ āyukappaṃ nāma. Tam
akusalānaṃ dhammānaṃ sammādānāhetu anukkamena
parihāyanamānaṃ dasavassakāle tiṭṭhati. Tadā
dubbhikkhantara sattantara rogantara kappesu aññataro jāyati.
Evaṃ āyuno hāyanavaḍḍhano eko antarakappo nāma. Kasmā
saṃvattakappaṃ apatvā antarāva lokaṃ vināsattāti. Puna taṃ
āyu kusalānaṃ dhammānaṃ sammādāna hetu vuttapamātaṃ.
Asaṅkhyeyaṃ hutvā puna tato anukkamena parihāyanamānaṃ
dasavassakāle tiṭṭhati. Tadā ca eko antarakappo hoti iti iminā
nayena saṃvattakappaṃ appatvā antarāva catusaṭṭhi

antarakappā hontiti veditabbaṃ. Catu asaṅkhyeyakappesu
 vivatṭatṭhāyīasaṅkhyeyasmim̐ catusatṭhiantarakappā honti.
 Vivatṭakappe ekadesamattameva bhavati. Sesesu
 dubbhikkhantarādi kappā natthi. Evaṃ santepi tena
 samakāḷappamāṇavaseneva veditabbaṃ. Kasmā pana
 manussānaṃ āyupamāṇassa hāyanavaḍḍhanaṃ hotīti sace
 utubhojanasampattivippattito ca rājādayo
 dhammikādhammikavasena utubhojanasampattivippattibhāvato
 cāti. Ete catusatṭhi antarakappā appameyya asaṅkhyeyya kappā
 nāma honti. Kasmā ettakāni vassāniti ādinā
 saṅkhātumasakkoṇeyuttāti. Tena yo kappakoṭihipi
 appameyanti. Aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ iminā vuttanayena cattāro
 asaṅkhyeyyakappā eko mahākappo nāma. Tattha pana
 mahākappe kappavināsameghato yāva jāluppacchedo idhameva
 paṭhamaasaṅkhyeyaṃ saṃvatṭoti vuccati. Kasmā khayavasena
 nassattā kappavināsajāluppacchedato yāva koṭisatasahassa
 cakkavāḷa pūrato sampatti mahāmegho. Idaṃ
 dutiyamasaṅkhyeyaṃ saṃvatṭatṭhāyīti vuccati. Vināsetvā
 ṭhitattā. Sampattikara mahāmeghato yāva
 candimasūriyapātubhāvo. Idaṃ tatiyamasaṅkhyeyaṃ vivatṭoti
 saṅkhārānaṃ bhūtavasena vaḍḍhamānattā. Candimasūriya
 pātubhāvato puna kappavināsaka mahāmegho idaṃ
 catutthamasaṅkhyeyaṃ. Vivatṭatṭhāyīti vuccati. Bhummi
 saṅṭhānādi nippattitvā ṭhāyitattā. Imāni cattārimasaṅkhyeyyāni
 eko mahākappo hoti. Evaṃ tāva agginā soca saṅṭhahanañca
 veditabbaṃ. Udaka vināso ca vātavināso ca saṅṭhahanañca
 pana visuddhimaggādīsu gahetabbaṃ. Tatiya asaṅkhyeya
 kappassa ādimhi diḅhamaddhānaṃ anukkamena heṭṭhā sraṭiṇṇe
 uduke uparima vināsa brahmalokato paṭṭhāya kamena ākāsaṭṭha
 devalokā pātubhavanti. Catumahārājika tāvatimsabhavanāni
 pana pathavīsambandhatāya na tāva bhavanti. Pūrima
 paṭhamāṭhānaṃ sraṭiṇṇe pana lokasaṅṭhārake balava vātā

uppajjanti. Tesampi dāhadvāre dhammakaraṇatale ʒhita udakamiva nirussāsaṃ katvā virujjhanti. Vātagahe taṃ udakaṃ santiṭṭhanti. Atha mahābodhi pallaṅkatṭhāne udakapiṭṭhe upalapi nipattaṃ viya pathavī saṅṭhāti. Mahābodhi pallaṅkadesohi vinassamāne loke pacchā vinassati. Saṅṭhahamāne pathamaṃ saṅṭhahāti. Atha udakapiṭṭhe madhurodakā uppajjanti. Madhurodhakaṃ parikkhayaṃ gacchamānaṃ uparimā rasapathavī samuṭṭhāpeti sā vaṇṇasappannaṃ jaṅca va hoti gandharasa sampanno ca nirudakapāyāsassa uparipaṭalaṃ viya ayam tatiya asaṅkhyeyanti.

.tadā ābhassara brahmaloke paṭṭhamatarābhīnippattā āyukhayā vā puññakhayā vā tato cavitvā idhupapajjanti te honti sayampabhā antalikkhacarā. Te aggañña sutte vuttanayena taṃ rassapathavī sāyitvā taṇhābhībhūtā āluppakāraṇaṃ paribhuñjitum upakkamanti. Atha nesam sayampabhā antaradhāyati. Andhakāro hoti. Andhakāraṃ disvā bhāyanti tato nesam bhayaṃ nāsetvā surabhāvaṃ janayantī paripuṇṇa paṇṇasayojanaṃ sūriyamaṇḍalaṃ bhagguṇapuṇṇamiyaṃ utrābhaddapada nakkhattena yuto hutvā puppavideha dipe majjhantikaṃ imasmiṃ dīpavare udenaṃ kurumāno ādiccavāre minnarāsīmihi pātubhavati. Candopi tena samakārameva kaññārāsīmihi utrābhagguṇi nakkhattena yutto hutvā aparagoyāne aḍharatti kurumāno majjhaṭṭhānepi pātubhavati. Uttagurumhi cando uddeti. Tadā cattāro dīpā ekappahāreneva srahāsajātā honti. Puppavideho ca jampūḍīpo ca. sūriyālokena. Amaragoyāno ca uttakuruca candālokenāti vedītabbaṃ.

.tenāha.

.bhagguṇe māse puṇṇamhi.

Sūriyo minnarāsiyaṃ.
Kaññārāsimhi cando ca.
Pātubhūtā dijantunanti.

. candimasūriyānaṃ pātubhūtadivaseyeva
sinerucakkavālahimavantapappatadīpasamuddhā pātubhavanti.
Kathaṃ yathā nāma kaṅgubhatte pacamāne ekappahāreneva
puppalakāni utṭhahanti. Eke padesā dhupadhupā honti. Eke
ninnaninnā. Eke samasamā evameva dhūpadhūpaṭṭhāne
pappatā honti. Ninnaninnaṭṭhāne samuddhā. Samasamaṭṭhāne
dipāti. Te ca apuppaṃ acīraṃ bhaggunapuppaṃ divaseyeva
pātubhavanti veditabbaṃ. Ayaṃ catuttha asaṅkhyeyyassa
vivattaṭṭhāyissa ādi.

.te ādikappanarā taṃ sūriyalokaṃ labhimhāti haṭṭhatuṭṭhā hutvā
amhākaṃ bhayaṃ nāsetvā surabhāvaṃ janayanto utṭhito.
Tasmā sūriyo hotūti sūriyo tvevassa nāmaṃ karonti. Atha
sūriyo divasaṃ ālokaṃ katvā atthaṅgate yampi ālokaṃ
labhimhā so naṭṭhoti puna bhitā honti. Atha nesam evaṃ hoti.
Sādhu vata sace aññaṃ ālokaṃ labheyyāmāti. Tesam cittaṃ
ññatvā viya ekūnapaññaṃ yojanaṃ candamaṇḍalaṃ
pātubhavati. Tesam disvā bhiyyosomattāya haṭṭhatuṭṭhā
amhākaṃ channaṃ ññatvā viya utṭhito. Tasmā chando hotūti.
Chandotvevassa nāmaṃ karonti. Evaṃ candimasūriyesu
pātubhūtesu nakkhattāni tārakarūpāni pātubhavanti. Tato
pabhūti rattidivā ca paññāyanti. Sūriyassa udayato yāva
atthaṅgamā divā nāma. Atthaṅgamito yāva udayā ratti nāmāti.
Anukkamena māsaḍḍhamāsa utu saṃgaccharā paññāyanti.
Tattha dine sūriyaggamanato paṭṭhāya yāva aruṇuggamaṇā eko
rattidivo. Pannarasa rattiyō aḍḍhamāso. Tiṃsa rattiyō eko māso
cattāro māsa eko utu. Tayo utu eko saṃvaccharoti. Dvemāsā vā
eko utu chautu eko saṃvaccharoti. Dvādasamātikā eko

saṃvaccharoti. Ettha ca sabpapaṭhamamaṃ dvādasasu māsesu
citramāso paññāyati. Tisu utusu gimanta utu. Chavā pana
utusu vassānautu dvādasasu saṃvaccharesu citrasaṃgaccharo
paṭhamamaṃ paññāyati. Iminā pabhedena ekeka saṃvacchare
divasāni tisaṭāni ca saṭṭhi ca honti.

.ayaṃ kappa saṃvaccharo nāma.

.aruṇaṅcetha niccheti.
Rājagurusu kittimā.
Puññavanto samācāro.
Uttamasīla nāmakā.

.rattināḍidhitamaṃ katvā.
Tibhāgamaṃ laddhamaṃ nāḍikamaṃ.
Sesamaṃ pannaraseneva.
Guṇitamaṃ tihi bhāgare.

.laddheva bijanā hoti.
Ayaṃ paṭhamayāmikamaṃ.
Eseva dutiyādipi.
Siyāmaṃ lakkhitamaṃ budhā.

.tatiya yāma nāḍikamaṃ.
Dhitamaṃ tihi ca bhāgare.
Laddhamaṃ nāḍi bhava sesamaṃ.
Pannarasī guṇamaṃ sadā.

.tihi bhāgamaṃ kare laddhamaṃ.
Bījanāti pavuccare.
Paṭhamāruṇa nāḍikamaṃ.
Dutiyādi tatheva ca.

.dutiyaṛuṇato ādi.
 Tatiyaṛuṇaṃ lakkhaye.
 Tato avagamaṇaṃ bhojanaṃ.
 Vutto ādiccabandhunāti.

.evaṃ candimasūriyānaṃ pātubhūtaṃ paṭṭhāya dīpāvāsino
 sineruṭṭhitatṭhānaṃ uttaranti paññapenti kasmā yo pappatesu
 uttamattā ca sabbapappato yeva uttarato cāti.
 Cakkavāḷatṭhitatṭhānaṃ dakkhiṇanti paññapenti. Kasmā
 sabbaparikkhepato dissāmānattā ca sineruṃ padakkhiṇaṃ
 katvā viya ṭhitatṭhā cāti. Sūriyassa udaya udayatṭhānaṃ
 puppadisanti paññapenti kasmā sūriyā loko majjhantikā dīnaṃ
 kālānaṃ puppe dissattāti. Sūriyassa atthaṅgamaṇatṭhānaṃ
 pacchimanti paññapenti. Kasmā atthaṅgamaṇavasena ālokaṃ
 paṭicchādetvā mohatṭhāti. Paṭhamakappādike kāle
 mahāsamatādayo anekā mahiddhikā rājāno issariyādhippajjaṃ
 karonti. Icevaṃ paṭhama kappuppatti saṅkhepavasena
 veditabbaṃ. Sāsane pana bhaguna puṇṇamito yāva
 citrapuṇṇamī eko citramāso. Tato paraṃ yāva visākhā puṇṇamī
 eko visākhā māsoṭi. Evaṃ puṇṇamivasena māsa paricchedo.
 Bhaggunapuṇṇamito yāva āsaḷi puṇṇami gimmantautu tato
 paraṃ yāva kattika puṇṇami vassāna utu. Tato paraṃ yāva
 bhagguṇi hemanta utu. Evaṃ cattāro cattāro māsā eko utu.
 Bhagguni puṇṇamito vā paraṃ yāva visākhā puṇṇami vassanto
 utu tato paraṃ yāva āsaḷi puṇṇami gimma utu. Tato paraṃ
 yāva potṭhapāda puṇṇami vassānautu tato paraṃ yāva kattika
 puṇṇamisaradoutu tato paraṃ yāva phussapuṇṇami hemanta
 utu tato paraṃ yāva bhaggunapuṇṇami sisirautu. Evaṃca
 dvedvemāse ekāutūti puṇṇamīvasena utuparicchedo veditabbo.
 Taṅca candimasūriyānaṃ paṭhamuppattidivasam upādāya
 sāsanavohāroti. Lokiyā pana tattha paṭhamakālike sūriyassa

ajādirāsisu gamanaṃ upādāya ādimhi aḍḍhamāsaṃ agahetvā
bhaggunakālapakkha uposatha divasena paricchinditvā
pādīpada divasato paṭṭhāya citramāsa kālapakkha uposatho eko
citramāso. Tato paraṃ visākhāmāsa kālapakkha uposatho eko
visākhāmāso. Evaṃ āmāvāsi paricchedenā māsa utu
saṃvaccharaṃ gaṇhanti. Gaṇhamāno chamāse visama divaso
hoti chamāse sama divasoti ekasaṃvacchare divasāni
catupaññāsādhikāni tiṇisatāni honti. Ayaṃ sāsana saṃvaccharo
nāma.

. tattha bhaggunapūṇṇamito yāva citrapūṇṇami
ditigaṇanavasena tiṃsa thiti ekoti timāso. Tato paraṃ yāva
visākhā pūṇṇamī titigaṇanavasena tiṃseva tīti eko tīti māso.
Evaṃ tīti pūṇṇamivasena māsa saṃvaccharaṃ gaṇhanti.
Samasiṃsa tīti dvādasavāre paripūṇṇe eko tīti saṃvaccharo
nāma.

.tathā ceva sūriyo messādisu rāsīsu gamanaṃ upādāya tiṃsa
aṃso eko aṃsā māso. Iminā niyāmena dvādasarāsī cakkena
saheva paribbhamitvā samatiṃsa aṃse dvādasavāre paripūṇṇe
eko aṃsā saṃvaccharo nāma.

.tasmim tasmim saṃvacchare sakkarājassa ekaparipūṇṇa
divasato pāṭīpada divasa ādi katvā ahāni sampiṇḍanto eka
saṃvacchare tiṇisatāni cevapañcasatṭhiāhāni ca
pañcadasanāḍīkā ca dvīpādā ca ekabijanā ca tiprannā cāti
bedāhāni honti. Eka sakkarājassa puraṇattāti ayaṃ suddhadina
saṃvaccharo nāma evaṃ pañcavidho saṃvacchare vinicchayo
veditabbo.

. iti paṭhamakappa saṃvaccharādina vinicchayo navamo.

10. Adhimāsa vinicchayo

.evaṃ lokadhātuyam candimasūriyādīnaṃ gatiṅca
kappavināsuppattiṅca sukhabodhanatthaṃ saṅkhepena dassetvā
idāni adhimāsa vinicchayaṃ dassissāma. Tatiya asaṅkhyeyyāti
tevivaṭṭaṭṭhāyino ādikappasmimhi candimasūriyānaṃ
pātubhūtato bhagguṇamāsato battiṃsamāse atite paṭhamo
adhimāso pavattati. Paṭhamādhimāsato battiṃsamāse atite
dutiyo adhimāso pavattati. Tato paraṃ battiṃsamāsātite tatiyo
adhimāso pavattati. Tato paraṃ battiṃsamāsātite catuttho
adhimāso pavattati. Tato paraṃ battiṃsamāsātite pañcama
adhimāso pavattati. Tato paraṃ battiṃsamāsātite chaṭṭhama
adhimāso pavattati. Tato paraṃ battiṃsamāsātite sattama
adhimāso pavattati. Iminā niyāmena sattannaṃ adhimāsānaṃ
puñcamdhitam katvā battiṃsamāsāya guṇitam katvā
cattāromāse cutaṃ kare. Assati kraṇṇakraṇṇa bhuttaṃ bhavati.
Kasmā candimasūriyānaṃ pātubhūte phagguṇnamāse
aḍḍhamāsaṃ agahetvā citramāsaṃ ādi katvā battiṃsa battiṃsa
māsaṃ paricchinditvā adhimāsanti vuttaṃ. Taṃ aḍḍhamāsaṃ
gahetvā dutiyā adhimāse sampiṇḍante ekamāsaṃ hoti. Tathā
catutthepi ekaṃ. Tathā chaṭṭhepi ekaṃ. Tathā sattama
adhimāsato paṭhamādhimāsaṃ nivattakālepi ekamāsaṃ hoti.
Tena vuttaṃ cattāro māse cutaṃ kareti. Taṃ māsapiṇḍam
assati kraṇṇakraṇṇam mitaṃ katvā dvādasena bhojetvā
ekūnavisati laddham samvaccharanti daṭṭhabbam.

. dhitekūnavisaṃ vassaṃ.
Sattabhājaṃ sadā laddam.
Vassaṃ bhavati sesaṅca.
Dvādasena guṇe sadā.

.satta bhotvāna laddheva.
 Māsaṃ bhavati sesakaṃ.
 Tīsa guṇitaṃ satthena.
 Bhājaṃ laddhaṃ dinaṃ bhava.

.sesaṃ satthiguṇe satta.
 Bhāgā laddheva nāḍikaṃ.
 Sesaṃ catuguṇaṃ satta.
 Bhotvā laddhaṃ padaṃ bhava.

.pañcadasaguṇaṃ sesaṃ.
 Bhotvā sattena lābhakaṃ.
 Bījanaṃ hoti sesaṅca.
 Chaṭṭhena guṇitaṃ kare.

.sattabhāgā prannā laddhaṃ.
 Sesaṃ dasena guṇitaṃ.
 Satta bhotvāna laddheva.
 Akkharāti pavuccati.

.lakkhitvāneka sesaṅca.
 Evaṃ jāneyya paṭhamā.
 Dhimāsakrindaṃ viññūhi.
 Dhapeyyetaṃ sulakkhitanti.

. dutiyādikrindaṃ pi ekūnavīsa vassaṃ dhitaṃ katvā. Dviticatu
 pañca chasattehi visuṃ visuṃ guṇitaṃ katvā vuttanayena
 sattabhāgaṅca dvādasa guṇitādini ca katvā dutiya tatiya
 catuttha pañcama chaṭṭhama sattamādhimāsānaṃ krindrā
 bhavanti. Etāni saṃvacchara māsa divasādinica sesāni ca
 sallakkhetvā dhapetabbāni.

.punaca na vā dasaṃ mitaṃ katvā ekena guṇitaṃ sattabhāgā laddhaṃ adhimāsa vasseva hoti. Sesam dvādasa guṇitaṃ katvā. Sattabhāgā laddhaṃ missaka krandaṃ māsaṃ bhavati. Sesam pana paṭhamāmimāsa missaka krandaṃ hoti. Dutiya krindrādipi vuttanayena katvā dviticatupañcacasattehi visuṃ visuṃ guṇitaṃ katvā vuttanayena sattabhāgañca dvādasa guṇitādiñca katvā. Dutiya krindadini adhimāsa missaka krindrāni honti. Imāni mūlakrindāni nāmāni. Tasmā sampattasampataṃ kaskarājaṃ ekūnavisāya bhājetvā sesam cammapañcapassu dasa terasa soḷasa aṭṭhārasannaṃ ekekena sadisebhūte adhimāsitaḥbāni vassāniti daṭṭhabbāni. Ayaṃ saṃvaccharaṃ sallakkhetvā vuttattā saṃvaccharādhimāso nāma.

. tesu pana satta svādhimāsesu aṭṭha soḷasa saṅkhyāyā cādhimāsoti daṭṭhabbo. Ettha adhimāse divasaṃ yācati sampiṇḍatīti yāco. Māsassa atikkanto adhimāso. Yāco adhimāso yassa sakkarājassa atthi tasmim vā vijjatīti yācādhimāsoti. Saddapayogāhi anekattāti vuttaṃ. Gaṇṭhipadepi divasaṃ sambitvā māso kato. Māse divassapaviṭṭhattā divasoti visuṃ natthīti vuttaṃ. Aparo nayo aṭṭha soḷasa krindre aparipuṇṇe sakarāje ekamāsādhikatāya dvimāsaḷo kattabbattā. Aṭṭhasoḷasa saṅkhyā apattādhimāsoti veditabbā. Sammatta krindissahi puppbhūte sakarāje ahātikkantāti vohāritabbaṃ. Tithī aṭṭhavāsa ekūnatimsa āhādīsu ekeka gaṇe sambhūte ekamāsādhika saṅkhyā gacchatīti. Athavā sūriyo messādi rāsiyo saṅkamanto ekeka rāsimhi aṃsavasena samatiṃse yeva saṅkamati. Divasavasena pana kadāci ekatiṃsa divase ca. Kadāci dvatiṃsa divase ca. Kadāci tettiṃsa divase ca catutiṃsa diseca pañcatimsa divase ca saṅkamati. Iminā pabhedena samatiṃsa divasato avasesaṃ taṃ taṃ divasaṃ sampiṇḍavasena tasmim tasmim krindre apatte sakarāje ekamāsādhikatāya dvimāsaḷo kattabbattā aṭṭhasoḷasa saṅkhyā

apattādi māṣoti veditabbo. Keci pana tena kho pana samayena rājā māgadho seniyo bimpasāro vassaṃ ukkaḍḍhitukāmo. Pa. Anujānāmi bhikkhave rājūnaṃ anuvattitanti ayaṃ vinayapāḷiṃ sandhāya yācādhimāṣoti vadanti. Taṃ na gahetabbaṃ. Kasmā ko sāsana bāhirakāle yācito. Na koci yācito posoti. Ayaṃ rāsiyaṃ sūraccagati sallakkhetvā vuttatā sūraccādhimāso nāma.

.pattādhimāsā pañcavidhā. Sesā apattādhimāsāti daṭṭhabbā. Kasmā tasmīṃ tasmīṃ kinre patte sakkarāje ekamāsādhiko hoti. Tasmā pattādhimāṣoti daṭṭhabbā. Tena cūlavā gaṇṭhipade pattādhimāsāpattādhimāsa bhāvaṃ vuttaṃ. Tīhi saṃvaccharehi adhimāso pattādhimāso. Dvīhi saṃvaccharehi adhimāso hāyanādhimāṣoti vuccatīti.

.tesu duvesu adhimāsesu sambhūtesu sakkarājesu miggasirādi adhimāsa patita māsā chaṭṭetabbā. Evaṃ santepi āsaḷimāseyeva dvirāsaḷhaṃ kātappaṃ. Migasirādi māse dvimāsaḷhe karonte sabbo jano sukhaniyamābhāvārājamantasattepi.

.atthi māsādhiko yatra.
Dvirāsaḷo bhavati tadā.
Āmāvāsa dvayadvayā.
Dirāsaḷha prakallayeti vuttaṃ.

.chaṭṭetabbamāsānaṃ atthuppatti pana evaṃ veditappaṃ. Candimasūriyānaṃ pātubhūtādimhi bhaggaṇamāsato battiṃsamāsāte paṭhamo adhimāso pavattati. Aḍḍhamāso pana seso hoti. Bhaggaṇaḍḍhamāsaṃ agahetvā citra māsa ādi katattāti. Tathā dutiyādi adhimāsesupi aḍḍhaḍḍhamāsāvasesena dutiya catuttha chaṭṭha atṭhamesu ekeka māso atikkanto hotīti.

. tena adhimāsavidū khandakhemācariyo vuttaṃ.

.dvattiṃsaṃ paṭṭhamam ñeyyam.

Tettiṃsaṃ dutiyam bhava.

Ñeyyam tatiyam dvattiṃsa.

Tettiṃsa catuttham bhava.

.dvattiṃsa pañcamam ñeyyam.

Tettiṃsa chaṭṭhamam bhava.

Dvattiṃsa sattamam ñeyyam.

Tettiṃsa aṭṭhamam bhaveti. Ettha sattama mattameva vattabbe

aṭṭhamanti vuttampana paṭṭhamādhimāsam puna nivattita kāle

aḍḍhamāsādhika bhāvaṃ ññāpanattham vuttaṃ. Iti iminā

niyāmena āgatāgata saṃvacchaesupi veditabbaṃ. Atha

chaṭṭetabbamāsantu iminā nayena viññātabbaṃ. Katham

dvattiṃsa paṭṭhamamāsam dvādasehi bhojetvā dvi laddham

saṃvaccharam bhavati. Aṭṭha sesam māsanti miggasira

nāmikaṃ paṭṭhamamāsam ukkaḍḍhitukāmo phussamāsam

akatvā miggasiramāsameva kātabbaṃ. Tam dvattiṃsamāsam

dutiyehe tettiṃsamāsehi missetvā dvādasehi bhojetvā pañca

laddham saṃvaccharam bhavati. Pañca sesam māsanti

bhaddara nāmikaṃ paṭṭhamamāsam ukaḍḍhitukāmo

assayujjamāsam akatvā bhaddaramāsameva kātabba. Tam

paṭṭhama dutiyam tatiye dvattiṃsa māsehi misetvā dvādasehi

bhojetvā aṭṭha laddham saṃvaccharam bhavati. Eka sesam

māsanti visākhā nāmikaṃ paṭṭhamamāsam ukkaḍḍhitukāmo

jetṭhamāsam akatvā visākhāmāsameva kātabbaṃ. Tam

paṭṭhamadutiya tatiyam catutthehi tettisa māsehi missetvā

dvādasehi bhojetvā dasa laddham saṃvaccharam bhavati. Dasa

sesam māsanti māgha nāmikaṃ paṭṭhamamāsam

ukkaḍḍhitukāmo bhagguṇamāsam akatvā māghamāsameva

kātabbaṃ. Tam paṭṭhama dutiya tatiya catuttham pañcame

dvattiṃsa māsehi missetvā dvādasehi bhojetvā terasaladdhaṃ
 saṃvaccharaṃ bhavati. Cha sesaṃ māsanti assayujjha
 nāmikaṃ paṭhamamāsaṃ akatvā kattika māsameva kātabbaṃ.
 Taṃ paṭhama dutiya tatiya catuttha pañcamaṃ chaṭṭhamehi
 tettiṃsa māsehi missetvā dvādasehi yojetvā soḷasa laddhaṃ
 saṃvaccharaṃ bhavati. tiṇi sesaṃ māsanti āsaḷi nāmikaṃ
 paṭhamamāsaṃ ukkaḍḍhitukāmo saravaṇṇamāsaṃ akatvā
 āsaḷimāsameva kattabbaṃ. Taṃ paṭhama dutiya tatiya catutta
 pañcamaṃ chaṭṭhamaṃ sattamehi dvattiṃsa māsehi missetvā
 dvādasehi bhojetvā atṭharasa laddhaṃ saṃvaccharaṃ bhavati.
 Ekādasa sesaṃ māsanti phagguṇṇa nāmikaṃ paṭhamamāsaṃ
 ukkaḍḍhitukāmo citramāsaṃ akatvā phagguṇṇa māseyeva
 kātabbanti. Chaṭṭetabbaṃ lakkhaṇaṃ viññātabbā. Ayaṃ
 māsādhimāsonāma.

.tenāha.

.sakarājaṃ dhikaṃ katvā.
 Ekūnavisa bhāgare.
 Sesaṃ sattādhimāsāti.
 Evaṃ jāneyya paññavā.

.cammo pañca passudasa.
 Terasaṃ soḷasaṃ tathā.
 Atṭhārasaṇca etāni.
 Satta kindrāni māsakā.

.cammo miggasīraṃ chaṭṭe.
 Pañca bhadrameva ca.
 Passu sesā ca visākhā.
 Dasa sesā ca māghave.

. terasa assayujjumhi.
 Soḷasāsaḷha māsakaṃ.
 Atthārasaṅca phagguṇaṃ.
 Chaṭṭetabbaṃ chaṭṭaye.
 Evaṃ santepi āsaḷhaṃ.
 Māse chaṭṭitaṃ kare.

. tesu sattādhimāsesu.
 Adhimāsā duve siyuṃ.
 Appattādhika māsāṅca.
 Tathā pattāmimāsakaṃ.

. ettha duve adhimāse.
 Passu saṅkhyā ca soḷasa.
 Apattādhikamāsāti.
 Evaṃ viññūhi jāniyāti.

. asampatte sakarāje.
 Kātabbo va dvirāsaḷho.
 Tato sesaṃ pañcavidhaṃ.
 Ññeyyaṃ pattādhimāsakaṃ.

. patte vasse diṭṭhi kinde ca.
 Kātabbo so dvirāsaḷhoti.

.sāratthadīpanīyampi.
 Yadā pattādhimāso ce.
 Tadāhi vassa chaṭṭaye.
 Apattādhikamāso ce.
 Pacchāmāsaṃ cajje buta.

.saṃvaccharattayātite.

Āsaḷhi māsaḡambheva.
 Durāsaḷhaṃ ahoṣiti.
 Sādhukaṃ ulakkhaye.

. citramāsaṃ jeṭṭhamāsaṃ.
 Saravaṇṇaṃ kattikaṃ tathā.
 Phussaṃ pañcavidhe māse.
 Na ca chaṭṭanti codayeti vuttaṃ.

. rattidivabhūte aṭṭhapaḡāre dvipahārasmiṃ eko pādo naṭṭho hoti. Dvisu māsesu cattālīsuttara dvisata pādā naṭṭhā honti. Taṃ catūhi bhojaṃ katvā laddhaṃ chaṭṭhisa nāḡiyo hutvā ekāhaṃ naṭṭho hoti. Tadā avamānakkhayaṃ dinakkharanti vohāranti. Ayaṃ candarādhimāso nāma. Kenaci pana sāsana vohārena uttānadidhi sallakkhetvā cittoti vā visākhādhiko māsoṭi vā vohāranti. Ayaṃ candarādhimāso nāma rāsiyaṃ suraccagati sallakkhetvā citra visākhādhiko vohāro suraccādhimāso nāmāṭi vadantiyeva ca.

.cammakindaṃ passante vasse pañca sattatyādhiko satādhimāso niyamati. Pañca kindam passante vassena vādhiko navutasatādhimāso niyamati. Phasyhu kindam passante vasse ekūnatālīsādhiko satādhimāso niyamati. Dasa kindam passante vasse tesatṭhādhiko satādhimāso niyamati. Terasa kindam passantevasse satthāsītyādhiko satādhimāso niyamati. Soḷasakindaṃ passantevasse ekādasuttaro dvisatādhimāso niyamati aṭṭhārasa kindam passante vasse ekapaññāsādhiko satādhimāso niyamati. Tasmā aṭṭhārasa kindam passanta vassato ekavasso adhimāsa suññaṃ niyamati. Ayaṃ sayameva patitaṃ tavati. Adhimāsa suñña vassato yāva aṭṭhārasa kindam samvaccharaṃ gaṇamāno ekunavīsati vassaṃ niyamati. Tesu kindesu camma pañca dasa terasa aṭṭhārasa kindam sampatte

vasse sūriyo ajarāsiṃ visākhāmāseyeva saṅkamaṃ niyamati. Tasmā cammādi kindam pattivasseyeveva dvirāsaḷhaṃ kātābbanti veditabbaṃ. Soḷasa kindepitaṃ kindam passanta vasse sūriyo vuttanayena saṅkamaṃ niyamati. Ettha kiñcāpi taṃ kindam pattivasse sūriyo ajarāsiṃ visākhāmāse saṅkamaṃ niyamati. Taṃ soḷasa kindam pana apatta vasse aṭṭhavisādi ahātikkantā bhūtattā ekamāsādhika saṅkhyam gacchati. Tasmā soḷasa kindam apattivasse dvirāsaḷhaṃ kātābbanti veditabbaṃ. Passu kinde pana taṃ kindam apatta vasse sūriyo ajarāsiṃ visākhāmāse ceva saṅkamaṃ niyamati. Tasmā ca passu kindam apattivasse dvirāsaḷhaṃ kātābbanti veditabbaṃ. Imaṃ tāva niyamaṃ sallakkhetvā atha divākaḍḍhanaṃ evaṃ datṭhabbaṃ. Tettiṃsa missaka kindā antarantarābhāvato adhimāsassa ekaṃ antaram divā kaḍḍhitabbanti. Tathāhi divā kaḍḍhanakusalehi evaṃ vakkhanti.

.sakarājam tṭhitam katvā.
Aṭṭhārasena bhāgare.
Sesam ākaḍḍhanaṃ kindam.
Paṇḍitehi vijāniyā.

. tiṇi nava catuddasa.
Dve satta terasa suññaṃ.
Pañcekādasā soḷasa.
Imā sesā divā kaḍḍhāti.

. iminā ca kindena adhimāsassa ekantarena ca samānakāle divaṃ ākaḍḍhanaṃ gāmanigama nagarādayo vuḍḍhi viruḷhi ceva pitañca hutvā manussāsukhabhāvena abhirammayitvā pitisomanassādānaṃ damenti sīlam rakkhanti. Vuttaṃhetam.

.sukham yāva jarā sīlam.

Sukhā saddhā patiṭṭhitā.

Sukhopaññā patilābho.

Pāpānaṃ akaraṇaṃ sukhanti.

. tattha sukhanti kāyika cetasikā sukhaṃ. Saddhāti atthi dinnam atthi yiṭṭhanti sallakkhetvā dānasīlādīsu patiṭṭhitā. Paññāti kāraṇākāraṇesu vicāraṇañāṇaṃ patilābhoti. Tesu divākaḍḍhanesu adhimāsassa ekantarākaḍḍhana hetumūlaṃ. Imasmiṃ pana sāsane nakkhattaṃ paṭṭhānavasena vuttaṃ sūriyo āsaḷhi didhi puṇṇamiyaṃ phussaasalissehi yutto gacchati. Cando pana uttarāsaḷha nakkhattena yutto makāraṃ pāpeti. Ayameva candimasūriyādhimāso nāmāti. Tasmिṃ tasmिṃ adhimāsavasse dutiyāya āsaḷhiyā pātipada divase uttarāsaḷha nakkhattena ca puṇṇā didhiyā ca visamitvā dutiyadivase yadi tehi sameti. Jeṭṭhamāsa kālapakkhe pannarasī uposatha kataṃ dhammakammaṃ nāma. Tathā paṭhama dutiya āsaḷhi kālapakkhesupi. Lokupattiyampi cando āsaḷha puṇṇamiyaṃ puppāsaḷha nakkhattena vā uttarāsaḷha nakkhattena vā saha gacchati. Tena so māso āsaḷha māsoṭi vohāriyatīti nakkhatta yogavasena vuttaṃ ethāpi dimipuṇṇamiyeva gahetabbaṃ. Tena heṭṭhā vuttaṃ. Āsaḷhaṃ māsakālamhi. Uttarāsaḷha payutte. Pannarase didhi puṇṇe. Kātabbo vassupakkamoti. Tasmिṃ pana dutiyāya āsaḷhi puṇṇamāya dutiyadivase uttarasaḷhena ca didhipuṇṇamiyā casasamābhāvaṃ passantaṃ jeṭṭhamāsaṃ catuddasī uposathaṃ katvā dutiyāsaḷhī māse soḷasama divase uposathaṃ katvā tato terasama divase kālapakkha uposathaṃ kareyya adhammakammaṃ nāma. Kasmā catuddasī uposathanti vā pannarasī uposathanti vā atthi soḷasī terasī sauposathanti anattiṭṭhāyāti. Vimativinodaniyaṃ anupavattantehi pi attano uposathakammaṃ catuddasī pannarasīti vā pannarasi catuddasīti vā karonteyeva anuvattitabbaṃ. Na pana soḷasama

divasaṃ vā terasama divasaṃ vā uposathadivasaṃ karonteti vuttaṃ. Tasmā jeṭṭhamāsādi catumāseyeva samasama tisamdivasaṃ kātabbaṃ kenaci pana citrādi pañcamāsaṃ samatimsaṃ kātabbanti vadanti. Taṃ na gahetabbaṃ. Tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ divasānaṃ ākaḍḍhanaṃ nāma anattthitāyāti. Māsameva dvirāsaḷha vasse ekadivākaḍḍhanaṃ nāma hoti. Dvirāsaḷha divākaḍḍhanavasse pana dvedive ākaḍḍhanā nāma honti. Ito añño kaḍḍhanadivaso natthiti daṭṭhabbaṃ. Heṭṭhā vuttāsu kappamāsa sāsanaṃsati tīmāsa amsāmāsesu pi ekadivasaṃ atikkamitvā ekatimsaṃ ekomāsoti vohāro natthi. Adhimāsa saṃgaccharepi dvirāsaḷhato añño atikkamāsoti visuṃ natthi. Uttarāsaḷha nakkhattena ca tītipuṇṇamīyā ca visamitvā divākaḍḍhanato aññoopi divasoti visuṃ natthi. Ekadivasaḍi sampiṇḍitvā māsokkattāti cūlavāgaṇṭhipadepi divasaṃ sampiṇḍetvā māso kato. Māse divasassa pavitṭhattā divaso visuṃ natthi. Adhimāsoti vā divasanti vā nattiti vuttaṃ. Evaṃ māsa divākaḍḍhana sallakkhetvā heṭṭhā vuttaṃ. Māsassa samaññānusārena māse māse didhipuṇṇamīyā ca nakkhattena ca samasaṃvaccharamāse porāṇarājūnaṃ pubbekata chaṇato mahantataraṃ chaṇaṃ karonto mahantāni dānādīni puññāni karonti. Bandhanādīnipi mocesuṃ. Tenetaṃ pārājikaṇḍanidāne mahābodhi katthikachaṇapujaṃ adassāti vuttaṃ. Sudinnakaṇḍepi bhagavā hi kattika juṇhapakkhe vesāliyaṃ pāpuṇi. Kattikanakkhattakiḷā cetha ulāro hoti. Tadatthaṃ sudinno gatoti.

.yadi sūriyādhimāsaṃ nakareyya bhijjuti ututtayaṃ yadi candarādhimāsaṃ nakareyya bhijjuti divākaraṃ rāsi bhedo ca bhavissati.

.tenāha.

.divā bhijjati ce rāsi bhedo hoti. Ututtayaṃ bhedena visamaṃ
kālaṃ. Bhojjarukkhehi durasaṃ.

. utubhojana bhedena.
Sabbasattā ca byādhiyo.
Sabbagrahā yadā vaṅgā
rājāno ca adhammikā.

tasmā bhojanavippatti.
Hoti rogā upaddavā.
Lokānaṃ piḷito hoti.
Tena jāneyyumaṃ paṇḍitā.

tasmāhi kittimābudhā.
Adhimāsaṃ sulakkhaye.
Vicinitvāna vasseva.
Likkhitvā evamakkhaye.

sakarājaṃdhikaṃkatvā.
Dvādasena guṇe tatha.
Māsasaṃsattādhimāsāti.
Evaṃ jāneyya paññāvā.

cammaṇcapassudasa.
Terasaṃ soḷasaṃ tathā.
Aṭṭhārasa yadā sesā.
Adhimāsaṃ vijānatā.

adhimāsassampunṇaṃ.
Sakarassaṃmitaṃkare.
Dvādasena guṇe tatha.
Māsakindraṇcamissitaṃ.

dviṣaṭṭhaṃ heṭṭhimaṃ satta.
 Guṇe tatthādhimāsakaṃ.
 Pattāvasesakinraṇca.
 Missakaṃ katvāna assati.
 Kraṇṇakraṇṇena bhāgaṇca sesaṃ suññaṃ niyaṃ mataṃ.

laddhaṃ upariṣaṅgā ca.
 Māsakindraṃ bhaveyaṃ.
 Māsakindraṃdhitāṃ katvā.
 Tiṃsena guṇitaṃ sadā.

passupetaṃ kathaṃ missaṃ.
 Tarikhamunitāgare.
 Avamānaṃ bhavesesaṃ yathāladdhuparihināṃ.

sesaṃ haragaṇaṃ hoti.
 Taṇca sattena bhāgare.
 Adhimāsasmiṃ patite dine divaṃ asaṃsayāṃ.

saṭṭhināḍiṭṭhitaṃ katvānaḍikehihināṃkare.
 Puṇṇadimāsaseva.
 Sesaṃ sampiṇḍanaḍikaṃ.

athahiyo subhaddasmiṃ.
 Aḍḍharattiyanāgataṃ.
 Nāḍikaṃuddharitvāna tena sampiṇḍanaḍike.

pahinaṇca kare sesaṃ.
 Tamanto nāḍikāya tu.
 Paṭipādi pahinetvā gataṭṭhāneva lakkhaṇaṃ.

hinnasesaṃ dhapetvāna.
 Navaṅgāni karebudhā.
 Hiyo subhaddamuddharaṃ.
 Katvā littāya nāḍikaṃ.

sampiṇḍaṃ pakkhipetvāna.
 Suddhagabbhaṃ bhava tadā.
 Uddayādikare tāya chāyapādaṃ latebudhāti.

nānāgandhesu iccevaṃ.
 Vicinitvā samāhataṃ.
 Sattimaṃ sattavassaṃva.
 Rājītvā niṭṭhitaṃ sukhaṃ.

saddhammapuññanāmena
 therena racitaṃ budhā.
 Sulakkhitaṃ imaṃ gandhaṃ.
 Nānāyehi laṅkataṃ.

dukkhāmuñjantu etena.
 Sabbasattā abyādhiyo.
 Sukhitā hontu dānena
 ramantu amataṃ sukhaṃ.

iminā katapuññena.
 Bhavābhavesu pākaṭo.
 Rūpayoppannasampanno.
 Balavā ca pisārado.

hemavaṇṇo susaddo ca.
 Bhagyavanto janāppiyo.
 Tipiṭakadharo hopi.

Tīsu bedesu pāragū.

aṭṭhārasasu sippesu
siddhikā homi Sīlavā.
Upaṭṭhitasati homi.
Paracittavijānaṃ.

kitti yaso mahāpañño.
Byattibalo ca bhogavā.
Visaṭṭhavacano danto.
Sabbabhāsesu kovido.

sabbalakkhaṇasampanno.
Guṇehica alaṅkate.
Mitteyesahasambhīdā.
Ehibhikkhulabbhāmaṃ.

lokaḍīpani gandhaṃ niṭṭhitam.

akkharāekamekañca.
Buddharūpaṃ samaṃ siyā.
Tasmāhi paṇḍito poso likkheyya piṭakattayaṃ.

In Myanmar Era 1258 (1896 AD), on the 9th day after the full moon of Nayon (July), copying the Lokadipani pali successfully completed.

May the deities and Humans rejoice.

May this be the cause to Nibbāna.

May this wish be fulfilled.

70

END